

Redovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska. Dnr U2018/00404/S

Sammanfattning

Skolverket har sedan förra regeringsredovisningen i februari 2018 fortsatt arbetet med att genomföra regeringsuppdraget om att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever. Denna redovisning beskriver huvudsakligen det arbete som genomförts sedan förra redovisningen men vissa fall har det av tydlighetskäl varit nödvändigt att även beröra sådant som genomförts tidigare och beskrivits i tidigare regeringsredovisningar.

Uppdraget har sedan start genomförts och redovisats som *generella insatser* vilka är tillgängliga för alla via de nationella skolutvecklingsprogrammen på Skolverkets webbplats. De generella insatserna riktar sig till samtliga målgrupper som anges i regeringsuppdraget. Insatserna handlar till exempel om kompetensutvecklingsinsatser, implementering av nya material, målgruppsanpassade informationsinsatser och dialog med huvudmän. Insatserna ska vara tillgängliga för alla huvudmän.

Uppdraget genomförs dessutom i form av *riktade insatser* vilka är tillgängliga för de skolhuvudmän som faller ut i de urval som Skolverket genomför två gånger om året.

Den nationella statistiken visar att det kommer färre asylsökande till Sverige men trots det verkar andelen utländska elever födda utomlands i många av de kommuner som ingår i de riktade insatserna snarare ha ökat än minskat. Via samordnarna i ett stort antal kommuner, bekräftas bilden att många kommuner ser en ökad andel utlandsfödda elever, även i storstäderna.

Nationell statistik över t ex behörigheten till gymnasieskolans nationella program visar dessutom att det finns fortsatta stora utvecklingsbehov som kan bidra till att de flerspråkiga och nyanlända elevernas skolresultat förbättras. Detta tillsammans med annan information som myndigheten har tillgång till och som beskrivs i denna redovisning medför att Skolverket bedömer att arbetet fungerar väl, att det i nuläget inte verkar finnas någon anledning till att göra genomgripande förändringar i arbetssätt och innehåll men att det behövs en fortsatt bevakning av utvecklingen och

målgruppernas behov för att även fortsättningsvis kunna erbjuda stöd av god kvalitet kring de områden som upplevs som de mest prioriterade.

Generella insatser

De generella insatserna riktar sig till samtliga målgrupper som anges i regeringsuppdraget. Insatserna är tillgängliga för alla som vill och behöver via Skolverkets webbplats.

Som beskrivits i tidigare regeringsredovisningar har en av de erbjudna insatserna inneburit att alla skolhuvudmän i Sverige fått erbjudande om att utse samordnare för frågor rörande verksamhet och utbildning för nyanlända elever. 284 huvudmän har antagit erbjudandet. 95% av dessa har i dagsläget arbetat fram en nulägesbedömning och utformat en handlingsplan. 88% har påbörjat minst två utvecklingsinsatser för att stärka nyanländas mottagande och deras utbildning. Arbetet sker i samarbete med 21 regionala utvecklingscentra, vid lärosäten i hela Sverige. Samordnarnas nulägesbedömningar och utvecklingsplaner ligger till grund för Skolverkets planering av generella insatser för att stärka utbildningen av nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska. De rapporter RUC lämnar till Skolverket visar att samordnarfunktionen fungerar väl och att de allra flesta samordnarna uppfyllt uppdraget så här långt samt att en majoritet av samordnarna är positiva till RUC och nätverksträffarna.

För att skolan ska kunna underlätta lärandet och kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever och samtidigt garantera kvaliteten i såväl modersmålsundervisning som i studiehandledning krävs kompetenta och välutbildade lärare och studiehandledare. Detta betonas också i de möten och samtal som Skolverket har kring frågor som rör modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmål. Det framkommer också ett behov av att tydliggöra modersmållärares och studiehandledares roll och uppdrag, samt behovet av att stärka samarbetet mellan studiehandledare på modersmål och ämneslärare. Under 2018 och 2019 erbjuder Skolverket uppdragsutbildningar för modersmållärare och studiehandledare på modersmål. Skolverket planerar insatser under 2019 som syftar till att stärka samarbetet mellan studiehandledare på modersmål och ämneslärare.

Andra insatser som erbjuds är lärosätesutbildningar som syftar till att stärka deltagarnas kunskaper om och förmåga att erbjuda de nyanlända och flerspråkiga barnen och eleverna en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Två sådana utbildningar som genomförts under 2018 är "Nyanlända elevers skolframgång" och "Studiehandledning på modersmål". Uppföljningen av hur deltagarna ser på dessa utbildningar visar att en majoritet av respondenterna anser att utbildningarna har stärkt dem i sin yrkesroll. Implementering av Bygga svenska har genomförts genom 41 dialogmöten och ett webbstöd som riktas till huvudmän, rektorer och lärare.

De flesta deltagarna i dialogmötena uppger att de fått en djupare kännedom om Bygga svenska, dess tillämpningsmöjligheter och att de känt sig inspirerade att sätta igång arbetet i sina respektive skolor.

Andra insatser som genomförts under 2018 är insatser för att öka progressionen inom introduktionsprogrammen och skapa bättre möjligheter för elever på dessa

program att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Syftet är att elevernas utbildningsbehov på språkintröduktion säkertställs samt att eleverna på detta program får stöd och vägledning under sin utbildning och inför fortsatta studier.

Framtagande av ytterligare insatser och stödmaterial för olika målgrupper pågår. Flera av dem genomförs eller publiceras under 2018.

Riktade insatser

Inom de riktade insatserna har 94 skolhuvudmän i hittills sex olika urval erbjudits samarbete med Skolverket under fyra terminer, varav ett urval genomförts sedan redovisningen i februari. 90 av dessa har tackat ja. De nulägesanalyser som genomförts i samarbete med dessa huvudmän visar även fortsättningsvis att det finns stora behov av insatser som rör organisation och genomförande av verksamheter och utbildning för nyanlända och flerspråkiga barn och elever. Behoven finns på alla nivåer i styrkedjan. En majoritet av insatserna genomförs i förskola, grundskola och gymnasieskola (och då särskilt språkintröduktionen). Grundskolan är aktuell för någon enstaka insats medan det för gymnasieskolan ännu inte har identifierats eller prioriterats några behov. Sedan förra regeringsredovisningen har ändringsuppdraget där vuxenutbildningen ingår börjat gälla och framöver behöver Skolverket försäkra sig om att alla skolformer ingår i de genomförda nulägesanalyserna.

De uppföljningar¹ som hittills gjorts av hur de riktade insatserna fungerar och vad de leder till visar att huvudmännen anser att samarbetet med Skolverket haft effekter på verksamheten och skapat bättre förutsättningar för en undervisning av hög och likvärdig kvalitet. De utmaningar med samarbetet som lyfts handlar om att tiden för samarbetet är kort och intensiv samt att det kan vara svårt att skapa delaktighet och involvering av arbetet i hela styrkedjan trots att det anges vara väldigt betydelsefullt för ett framgångsrikt utvecklingsarbete.

Långsiktigt arbete

Den långsiktiga ansatsen i planering och genomförande av regeringsuppdraget är alltjämt viktig. Centrala aspekter under 2019 är att säkra att alla skolformer inkluderas i såväl de riktade som generella insatserna samt att kontinuerligt följa upp målgruppernas behov och med utgångspunkt i dessa fatta beslut om vilka insatser som ska erbjudas inom ramen för regeringsuppdraget. En omarbetning av befintlig urvalsmodell för de riktade insatserna pågår. Den omarbetade modellen beräknas preliminärt användas från och med urval 8 i maj 2019. Bidrag till finansiering av samordnare betalas inte ut från och med 2019, men stödet till samordnare fortsätter genom bl.a. nätverksträffar. En konsekvensanalys av vilken betydelse det kan få för huvudmannens fortsatta intresse av att ha en samordnare i sin verksamhet kommer också att göras under hösten 2018.

¹ Enkäter med de huvudmän som genomfört sin analystermin, delredovisningar från de huvudmän som avslutat termin 2, slutredovisningar från de huvudmän som avslutat samarbetet med Skolverket samt en fallstudie genomförd hos 5 huvudmän.

Innehåll

Redovisning av uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska.

Dnr U2018/00404/S	1
Sammanfattning.....	1
1.Inledning.....	6
2. Bakgrund	6
2.1 Syfte och mål med genomförandet av regeringsuppdraget.....	7
2.2 Utgångspunkter	8
2.3 Förväntade effekter.....	9
3. Generella insatser	9
3.1 Samordnare med stöd av regionala utvecklingscentrum (RUC)	9
3.2 Lärosätesutbildningar	10
3.2.1. Studiehundledning på modersmål.....	11
3.2.2. Modersmålsundervisning	11
3.2.3. Nyanlända elevers skolframgång	11
3.2.4 Att vägleda nyanlända elever	12
3.3 Andra stöd- och utvecklingsinsatser	12
3.3.1 Stödmaterial för utvecklande av språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisning.....	12
3.3.2 Insatser för elevhälsa	13
3.3.3 Kartläggningsmaterial och bedömningsstöd i svenska.....	14
3.3.4 Modul - Språk- och kunskapsutvecklande ämnesundervisning för nyanlända elever den första tiden.....	16
3.3.5 Insatser för förskolans, förskoleklassens och fritidshemmens personal.....	17
3.3.6 Nyanlända elever i gymnasieskolan	18
4 Riktade insatser.....	19
4.1 Genomförande och uppföljning under februari till oktober 2018	20
4.1.1 Urval och urvalsmodell	20
4.1.2 Uppstartskonferens.....	21
4.1.3 Fortsatt processtöd	21
4.1.4 Uppföljning av arbetet	21
4.2 Insatser och insatsområden	27
4.2.1 Insatser kring språk och kunskapsutvecklande arbetssätt.....	29
5. Utvärdering	30
5.1 Resultat från datainsamlingen under 2018.	31
5.1.1 Lärosätesutbildningen ”Nyanlända elevers skolframgång”	31
5.1.2 Dialogen inom nyanländas lärande – urval 3 och 4	33
5.1.3 Kvalitativa fallstudier.....	35
6. Analys, slutsatser och framåtblick.....	36
6.1 Resultat	36
6.2. Insatser.....	38
6.3 Målgrupper.....	40
6.4 Utmaningar	42

6.5 Slutord.....	44
Bilaga 1	46
Kostnader	46
Bilaga 2 Karta över Sverige och de huvudmän som ingått eller ingår i de riktade insatserna för nyanländas lärande.....	48
Bilaga 3.....	49
Diagram över statistik gällande huvudmän i urval 1 och 2 i de riktade insatserna för nyanländas lärande.....	49
Andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands, urval 1	49
Andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands, urval 2	49
Meritvärde, alla elever, urval 1	50
Meritvärde, alla elever, urval 2	50
Jämförelse av meritvärde mellan grupperna svensk och utländsk bakgrund, född utomlands i urval 1	51
51	
Jämförelse av meritvärde mellan grupperna svensk och utländsk bakgrund i urval 2	
51	
Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram i slutet av åk 9, urval 1	52
Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram i slutet av åk 9, urval 2.	52
Andel uppnått kunskapskrav i alla ämnen, alla elever, urval 1.....	53
Andel uppnått kunskapskrav i alla ämnen, alla elever, urval 2.....	53

1. Inledning

Sedan 2015 arbetar Skolverket med regeringsuppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska (U2018/00404/S). Enligt uppdraget ska Skolverket genomföra systematiska insatser i syfte att stärka huvudmännens förmåga att på kort och lång sikt erbjuda nyanlända elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet med målet att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för dessa elever. Vid behov ska insatserna även omfatta elever med annat modersmål än svenska men som inte är nyanlända. Målgrupperna för insatserna från och med februari 2018 och framöver är huvudmän, förskolechefer, rektorer, förskollärare, lärare i alla ämnen, modersmållärare, studiehandledare på modersmålet, annan personal inom förskola, grundskola och motsvarande skolformer samt gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Med annan personal menar Skolverket i det här uppdraget exempelvis personal inom elevhälsa, skolbibliotek, fritidshem samt studie- och yrkesvägledning.

2. Bakgrund

Arbetet med det regeringsuppdrag som redovisas i denna rapport har pågått sedan hösten 2015. Skolverkets plan för hur uppdraget skulle kunna genomföras redovisades i en genomförandeplan till regeringen den 15 oktober 2015 (Dnr 2015:779). Skolverket har förutom genomförandeplanen lämnat redovisningar till regeringen två gånger per år, i februari och oktober. Denna redovisning blir därmed den sjätte i ordningen. Vid två tillfällen har regeringsuppdraget ändrats, genom ändringuppdragen (U2017/00300/S) samt (U2018/00404/S).

Under åren 2015-oktober 2017 har regeringsuppdraget genomförts så som beskrivits i tidigare regeringsredovisningar. Under följer ett urval av insatser som genomförts under tiden 2015-oktober 2018 inom de generella insatserna:

- 284 huvudmän har utsett samordnare som arbetat med att beskriva och analysera hur utbildningen av nyanlända elever fungerar i deras verksamheter. 21 Regionala utvecklingscentrum har anordnat nätverksträffar för dessa samordnare.
- Stödmaterial om språkinstruktionen har publicerats på webben.
- 6 lärosäten och 224 deltagare har genomfört utbildningen Nyanlända elevers skolframgång.
- 3 lärosäten och 91 deltagare har genomfört utbildningen Studiehandledning på modersmål.
- Distansutbildning ”Vägledning av nyanlända elever” har genomförts av Högskolan i Dalarna med 40 deltagare.
- Konferens och inspirationsdagar för modersmållärare med 703 deltagare har genomförts.
- Rädda barnen har genomfört 17 utbildningar, ”Traumamedveten omsorg”, hos 35 huvudmän, med ca 1000 deltagare.

- Skolverket har genomfört dialogmöten för implementering av Bygga svenska i samarbete med 9 lärosäten, 41 konferenstillfällen, med 3373 deltagare.
- Skolverket har genomfört konferenser och seminarier vid 15 tillfällen med 500 deltagare kring hur styrning av introduktionsprogrammen är tänkt att fungera för att motverka att nyanlända elever i gymnasieåldern fastnar i strukturella utbildningshinder.

Inom de riktade insatserna har Skolverket under åren 2015-oktober 2018 sammanfattningsvis genomfört följande aktiviteter:

- Urval av huvudmän har genomförts vid sex tillfällen², 90 huvudmän har totalt sett ingått eller ingår därmed i samarbetet³. Av dessa har 12 stycken avslutat och redovisat samarbetet i juni 2018 medan ytterligare 15 stycken avslutar och redovisar i december 2018.
- Uppstartskonferens har genomförts vid fem tillfällen.⁴
- 76 stycken nulägesanalyser har genomförts och lika många åtgärdsplaner och överenskommelser har upprättats.
- 78 stycken ändrings och/eller tilläggsöverenskommelser har upprättats.
- 37 huvudmän har fått beslut om förlängd samarbetstid.
- Skolverkets processtödjare har genomfört ca 650 besök hos huvudmannen
- 12 nätverksmöten för alla huvudmän som ingår i samarbetet har genomförts.
- 60 huvudmän har lämnat in delredovisningar till Skolverket.⁵
- 21 slutredovisningar har inkommit till Skolverket⁶

2.1 Syfte och mål med genomförandet av regeringsuppdraget

Syftet med Skolverkets insatser är att stärka huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet.

² Urval har genomförts i mars 2016, juni 2016, november 2016, maj 2017, november 2017 samt maj 2018.

³ Se bilaga 2.

⁴ De huvudmän som ingick i det första urvalet i mars 2016 fick sin information på plats i hemkommunen istället för på en uppstartskonferens. Från och med urval 2 erbjuds uppstartskonferens ca 1 månad efter att en huvudman fått erbjudandet om att ingå i de riktade insatserna för nyanländas lärande.

⁵ Några huvudmän har fått förlängning som medfört att datumet för delredovisningen flyttats fram

⁶ Några huvudmän har inkommit med slutredovisning trots att de fått förlängt samarbete med Skolverket. De kommer att inkomma med kompletterande slutredovisningar i samband med att de avslutar samarbetet. Fortsättningsvis kommer slutredovisning endast att ske när samarbetet med myndigheten upphör. Många huvudmän i urval 1 och 2 har fått beslut om förlängt samarbete med Skolverket och med anledning av detta har datum för slutredovisning flyttats fram.

Det övergripande målet med genomförandet av regeringsuppdraget är att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för nyanlända elever, och elever med annat modersmål än svenska, inom grundskolan och motsvarande skolformer samt inom gymnasieskolans introduktionsprogram. Samma målsättning gäller från och med 2017 även förskolan, gymnasie- och gymnasiesärskolan samt från och med 2018 dessutom vuxenutbildningen.

2.2 Utgångspunkter

Planering och genomförande av regeringsuppdraget utgår från forskning⁷ och beprövad erfarenhet om skolutveckling i allmänhet och om verksamhet för och utbildning av nyanlända och flerspråkiga barn och elever i synnerhet. Insatserna ska därmed involvera hela styrkedjan vilket gör huvudmän och rektorer till centrala funktioner i arbetet. Andra utgångspunkter i arbetet är att de ska ge stöd för att inkludera nyanlända och flerspråkiga elever i det systematiska kvalitetsarbetet, utveckla och förbättra mottagandet av nyanlända elever i skolan och kartläggningen av deras kunskaper. Insatserna ska beröra områden som svenska som andraspråk, språk- och kunskapsutvecklande undervisning, studiehandledning på modersmål och modersmålsundervisning, studie- och yrkesvägledning samt elevhälsofrågor med fokus på nyanlända elever.

Ett inkluderande förhållningssätt är centralt i arbetet och innebär till exempel att flerspråkighet och mångfald ses som en tillgång och att utbildningen utgår från elevens delaktighet, såväl socialt som pedagogiskt.

Nyanlända elever är en heterogen grupp när det gäller bland annat skolbakgrund. Elever med annat modersmål än svenska och nyanlända elever har generellt sett svårare att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås såväl som behörighet till gymnasieskolans nationella program, särskilt gäller detta i de fall eleverna påbörjar sin utbildning i Sverige i senare skolår. Föräldrars utbildningsnivå och socioekonomiska förhållanden påverkar resultaten för de nyanlända och flerspråkiga barnen och eleverna precis som för alla barn och elever. Skolverkets insatser tar sin utgångspunkt i de bestämmelser som finns såväl som i nationella och internationella erfarenheter om utbildning för nyanlända barn och elever. Sammantaget ska insatserna därmed stärka de nyanlända barnens och elevernas möjligheter att utvecklas så långt som möjligt mot utbildningens mål utifrån sina förutsättningar och behov. Dessutom ska insatserna stärka verksamheternas förmåga att ta emot, inkludera och utbilda nyanlända och flerspråkiga barn och elever på ett sätt som stämmer

⁷ Ett axplock av forskning och litteratur med stor betydelse för genomförandet av regeringsuppdraget är Håkansson & Sundberg (2016) *Utmärkt skolutveckling: forskning om skolförbättring och målbuppfyllelse*, Jarl, Blossing & Andersson (2017) *Att organisera för skolframgång*, Cummins (2017) *Flerspråkiga elever – effektiv undervisning i en utmanande tid* och Bunar (2011–14) *Nyanlända och lärande - en tvärvetenskaplig studie om nyanlända elevers lärandevillkor i den svenska skolan*.

med förskolans och skolans värdegrund och uppdrag och i enlighet med gällande styrdokument.

2.3 Förväntade effekter

Effekter på kort och medellång sikt väntas vara en stärkt förmåga hos huvudmän och skolor att erbjuda nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Effekterna innebär att det i verksamheterna ska finnas en ökad flexibilitet i mottagandet av och utbildningen för nyanlända elever, högre grad av systematiskt kvalitetsarbete som stödjer lärande för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska samt höjd kvalitet i undervisningen.

De väntade effekterna på lång sikt är höjda kunskapsresultat för de nyanlända eleverna.

Insatserna följs upp och utvärderas kontinuerligt genom bland annat enkätundersökningar, fallstudier och utvärderingar. I denna rapport avsnitt 5 redovisas resultat av utvärderingen av lärosätetsutbildningen Nyanlända elevers skolframgång, genomförda enkätsvar från huvudmän i urval 4 efter att de avslutat sin första samarbetstermin samt resultaten av en genomförd fallstudie hos fem utvalda huvudmän under 2017.

3. Generella insatser

3.1 Samordnare med stöd av regionala utvecklingscentrum (RUC)

Sedan september 2016 har Skolverket erbjudit alla skolhuvudmän i Sverige möjlighet att utse en samordnare för nyanländas lärande. Samordnaren ska stödja huvudmannens uppdrag att tillhandahålla en utbildning av hög och likvärdig kvalitet för nyanlända och flerspråkiga elever. Samordnaren genomför i samarbete med huvudmannen en nulägesanalys, tar fram en handlingsplan och stödjer huvudman i genomförandet av beslutade utvecklingsinsatser. Syftet är att stärka det systematiska kvalitetsarbetet och höja kvaliteten på de verksamheter som berör de nyanlända och flerspråkiga barnen och eleverna så att det i förlängningen leder till att fler utlandsfödda elever blir behöriga att söka till gymnasiets nationella program.

Hittills har 284 huvudmän, varav 12 gymnasieförbund och fyra enskilda huvudmän utsett samordnare. 67 av de huvudmän som utsett samordnare ingår dessutom (eller har ingått) i riktade insatser för nyanländas lärandes insatser.

Utifrån den senaste sammanställningen (juni 2018) redovisar 21 RUC, med underlag från 238 huvudmän att:

96% har gjort en nulägesbeskrivning

95% har gjort en nulägesanalys

95% har tagit fram en utvecklingsplan

84% har påbörjat minst två insatser i sina utvecklingsplaner.

Skolverket har haft möten med alla nätverksledare på RUC en gång per termin. Vårens möte hade fokus på likvärdighet i RUC:s nätverksarbete.

I september genomförde Skolverket fyra konferenser för samordnare och representanter för huvudmännen. Temat var ”Nycklar för framgång”.

Sammanställningarna av huvudmännens utvecklingsplaner har lämnats till Skolverket ger en god bild av de utvecklingsbehov som finns i alla regioner samt utgör en grund för lärosätenas och Skolverkets gemensamma planering av kommande insatser. De regionala nätverken har också resulterat i olika samarbeten mellan huvudmän och lärosäten, till exempel genom att flera huvudmän tillsammans upphandlat utbildningar. De huvudmän med samordnare som ingår i de riktade insatser redovisar sitt arbete i del- och slutredovisningar direkt till Skolverket.

Utifrån sammanställningen av huvudmännens utvecklingsplaner har Skolverket tagit fram en insatslista, som uppdateras fyra gånger per år och publiceras på Skolverkets webb. Insatslistan innehåller alla de insatser som finns på Skolverket kopplade till huvudmännens utvecklingsbehov för nyanlända och flerspråkiga barn och elever. Sammanställningen visar att det finns stora behov av insatser om språk- och kunskapsutvecklande undervisning samt utbildning för modersmållärare och studiehandledare och insatser för ökat samarbete mellan studiehandledare och ämneslärare. Insatser kring språk- och kunskapsutvecklande arbete avser många huvudmän att genomföra genom kollegialt lärande. Utbildning för modersmållärare och studiehandledare avser många huvudmän att genomföra via lärosäten. Skolverkets stöd via samordnarna bedöms ha stärkt huvudmännens förutsättningar att genomföra de åtgärder som slås fast i huvudmannens utvecklingsplaner. Skolverket har stöttat samordnarnas arbete genom ett ekonomiskt bidrag för att huvudmannen avsätter tid för samordnaren att genomföra uppdraget. Av totalt 284 huvudmän som utsett samordnare har 264 rekvirerat bidrag för våren 2018, vilket motsvarar totalt 23 482 988 kronor.

Från och med 2019 kommer inte längre något samordnarbidrag att erbjudas, men samordnarna erbjuds även fortsättningsvis att delta i nätverk som leds av de regionala utvecklingscentrum (RUC). I den preliminära planeringen för 2019, ska RUC bjuda in samordnarna till nätverksträffar fyra gånger per år samt erbjudas möjlighet till handledning tillsammans med representant från huvudman att utveckla sitt systematiska kvalitetsarbete. Skolverket kommer också att fortsätta att bjuda in samordnare och huvudmän till tematiska samordnarträffar under 2019. En analys av konsekvenserna av att inget ekonomiskt bidrag för finansiering av samordnare erbjuds från 2019 kommer att genomföras under hösten 2018. Skolverket kommer fortlöpande att informera om likvärdighetsbidraget och de möjligheter som det kan ge till bl.a. finansiering av samordnare och för fortsatt arbete med det systematiska kvalitetsarbetet för att öka nyanlända elevers måluppfyllelse.

3.2 Lärosätesutbildningar

Under 2018 har Skolverket erbjudit uppdragsutbildningar via lärosäten som på olika sätt rör verksamhet för och undervisning av nyanlända elever. Dessa presenteras här nedan. Lärosätena har vid utbildningens avslut genomfört deltagarenkäter med fokus på genomförande och kortsiktiga resultat.

Under 2018 erbjuder Skolverket uppdragsutbildningar för modersmållärare och studiehandledare på modersmål.

3.2.1. Studiehandledning på modersmål

Skolverkets förstudie⁸ visade att det finns stora behov av kompetensutvecklingsinsatser för studiehandledare på modersmål redan 2016. Detta kan bero på att det saknas en gemensam nationell utbildning för denna målgrupp. Tillgången till studiehandledning kan också variera från huvudman till huvudman och mellan olika språk. För att bidra till möjligheten att höja kvaliteten på denna verksamhet erbjuder Skolverket sedan höstterminen 2017 en utbildning för verksamma studiehandledare på modersmål. Syftet med utbildningen är att stärka studiehandledarens förmåga att erbjuda flerspråkiga och nyanlända elever studiehandledning av hög och likvärdig kvalitet, med målet att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för dessa elever. För att utbildningen ska ge effekt på verksamheten är det ett krav att studiehandledarens chef (skolledare eller chef på modersmålsenhet) är involverad i utbildningen. Kursinnehållet omfattar bland annat kunskap om hur skolan kan skapa framgångsrika samarbetsformer mellan studiehandledare och klass- och ämneslärare.

Lärosätenas utvärderingar visar att deltagarna ansåg att utbildningen fungerade som ett stöd för deras lärande och var nöjda med kursens innehåll.

Söktrycket på utbildningen har varit stort. Skolverket har utökat antalet platser för läsåret 2018. Ytterligare utbildningar planeras för våren 2019. Skolverket avser att ta fram en webbutbildning som riktar sig till skolchefer och rektorer med goda exempel på hur man kan organisera ett effektivt samarbete mellan studiehandledare på modersmål, ämneslärare och klasslärare. Webbstödet ska också innehålla didaktiskt stöd till samtliga berörda lärarkategorier för effektiv studiehandledning på modersmål.

3.2.2. Modersmålsundervisning

Det finns ingen statlig grundutbildning för modersmålslärare. För att möta behovet av kompetensutveckling hos yrkesverksamma modersmålslärare inom pedagogik och språkdidaktik har Skolverket gett uppdrag åt tio lärosäten att genomföra uppdragsutbildning för denna målgrupp under läsåret 2018/2019.

Lärosätenas utvärderingar visar att deltagarna ansåg att utbildningen fungerade som ett stöd för deras lärande och var nöjda med kursens innehåll.

3.2.3. Nyanlända elevers skolframgång

Under våren 2018 avslutades uppdragsutbildningen ”Nyanlända elevers skolframgång”, som är en vidareutveckling och sammanslagning av kurserna ”Nyanländas lärande, mottagande, inkludering och skolframgång” och ”Undervisa nyanlända elever”. Utbildningen har inneburit kompetensutveckling för arbetsgrupper som arbetar med nyanlända elever och som tillhör samma huvudman eller skolenhet. Utbildningen erbjöds via sex lärosäten och riktade sig till ämneslärare, modersmålslärare, studiehandledare på modersmål, studie- och yrkesvägledare, elevhälsopersonal och fritidshemspersonal. För att utbildningen skulle ge effekt på verksamheten var det

⁸ Under 2016 genomförde Skolverket en förstudie i form av en så kallad kundresekarta för att öka insiktarna i vilka behov som studiehandledare och modersmålslärare anser sig ha.

ett krav att skolledare eller motsvarande (t ex chef på modersmålsenhet) var involverad i varje grupp. Lärosätet gav skolledarna/cheferna uppgifter som de genomförde på skolan/enheten.

Även om en majoritet av deltagarna överlag verkar nöjda med utbildningen går det att se vissa skillnader mellan de olika yrkeskategorierna som deltagit i insatsen. Inom gruppen av deltagare som arbetar som lärare, vilka sammanlagt är drygt hälften av samtliga respondenter i uppföljningen, verkar modersmållärare överlag vara de som anser att sig haft mest nytta av utbildningen. Därefter kommer de som angivit att de arbetar som lärare i övriga ämnen. De deltagare som är lärare i svenska som andraspråk är de som i genomsnitt anser sig ha stärkts minst av utbildningen bland respondenterna i denna grupp

Söktrycket på utbildningen har gått ner detta läsår i jämförelse med de två tidigare utbildningsomgångarna. Det är inte säkerställt vad nedgången beror på. Men, en möjlig anledning kan vara att utbildningen erbjudits under flera år med liknande innehåll och att de som haft intresse av den i stor utsträckning redan har genomgått någon av dessa utbildningar.

Nya omgångar av denna utbildning kommer inte att genomföras.

3.2.4 Att vägleda nyanlända elever

Studie- och yrkesvägledare har en mycket viktig roll för de nyanlända eleverna och alldeles särskilt viktig för de sent anlända som behöver stöd att förstå vilka möjligheter det svenska utbildningssystemet erbjuder. Skolinspektionens granskning *Språkintröduktion i gymnasieskolan*⁹ från 2017 visar att detta inte alltid fungerar särskilt väl. För att öka studie- och yrkesvägledares kunskaper om vägledning av nyanlända elever har Skolverket via Högskolan Dalarna erbjudit utbildning för studie- och yrkesvägledare i grundskolan och på gymnasiet.

Skolverket har även erbjudit utbildningar med fokus på studie- och yrkesvägledning för nyanlända elever. Behovet av fortsatta utbildningsomgångar är stort. Kommande insatser kring detta område samordnas med andra insatser som Skolverket utvecklar och erbjuder inom området studie- och yrkesvägledning.

3.3 Andra stöd- och utvecklingsinsatser

Skolverket tar fram och erbjuder digitala stödmaterial och utvecklingsinsatser inom en rad olika områden och för de målgrupper som anges i regeringsuppdraget.

3.3.1 Stödmaterial för utvecklande av språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisning

När elever ges möjlighet och stimuleras att använda alla sina språkliga resurser i skolarbetet blir den språkliga mångfalden en tillgång för elevens språk- och kunskapsutveckling. Skolverkets dialoger med huvudmän visar att en del huvudmän är medvetna om vikten av att eleven får använda sitt modersmål men de har inte tillräckligt med kunskaper för att kunna omsätta det i praktiken. Andra huvudmän har mer begränsade erfarenheter och kunskaper om fördelarna av att eleverna får använda alla sina språkliga resurser i lärandet. Därför behöver Skolverket ge stöd i att

⁹ Dnr 2015:6585

utveckla teorier och arbetssätt för språk- och kunskapsutvecklande undervisning och att främja flerspråkigheten som en resurs i lärandet för nyanlända barn och elever och vid behov för barn och elever med ett annat modersmål än svenska.

Stödmaterialiet vänder sig till handledare, förstelärare eller annan person som rektor/förskolechef utser, för att välja och anpassa stödet utifrån lokala utvecklingsbehov och förutsättningar i förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola och gymnasium. Samtligt material är försett med diskussionsunderlag för att ge stöd åt det kollegiala lärandet.

Det första temat, Flerspråkighet som resurs i en språk- och kunskapsutvecklande undervisning, publiceras löpande under våren och hösten 2018 i det nationella skol-utvecklingsprogrammet Nyanlända och flerspråkiga barns och elevers lärande

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/flersprakighet-som-resurs-i-forskola-och-skola#Forskningomflersprakighet>

För lärare i förskola, förskoleklass, fritidshem, grundskola samt gymnasieskolans introduktionsprogram finns vetenskapliga artiklar som tex beskriver teorier om interkulturalitet, transspråkande, flerspråkighetens betydelse utifrån ett samhälleligt och individuellt perspektiv och språklig mångfald i klassrummet som resurs. Didaktiska artiklar och animationer ger mångsidiga och praktiska exempel och visar på ett interkulturellt förhållningssätt som är grund för att använda flerspråkighet som resurs, samt för att vidareutveckla elevers språk- och ämneskunskaper.

3.3.2 Insatser för elevhälsa

Inom insatsen Trauma och lärande genomförs en utbildning om hela skolans uppdrag att skapa trygga miljöer för lärande genom gott bemötande och goda relationer till eleverna i förhållande till kunskap om vad trauma gör med elever. Insatsen sker i samarbete med Rädda Barnen i form av en utbildning inom traumamedveten omsorg, TMO, som riktar sig till all personal i grundskola och gymnasieskola som möter nyanlända elever. Utbildningen ger stöd till lärare i sitt pedagogiska ledarskap genom att erbjuda strategier och underlag för att styrka mötet inom den didaktiska relationen. Därutöver främjas medbestämmande och delaktighet. Utbildningen som riktas till både lärare, elevhälsa, rektorer och administratörer lyfter även vikten av att utveckla/befästa/förstärka trygga lärmiljöer och ger ett underlag till förslag för hur detta kan ske praktiskt, som i sin tur kan komma att påverka organisationskulturen i skolor som medverkar.

Under 2018 genomfördes utbildningen runt om i landet i 35 verksamheter. Sammanlagt sen starten 2017 har cirka 1000 personer deltagit i utbildningen.

En utvärdering av TMO-utbildningen genomförs av forskare från Linnéuniversitet under 2018. En slutrapport kommer att presenteras för Skolverket i januari 2019. I delrapporten från maj 2018 beskrivs att TMO har en tydlig förankring i skolans verksamhet.

3.3.3 Kartläggningsmaterial och bedömningsstöd i svenska

Inom ramen för ett tidigare regeringsuppdrag¹⁰ har Skolverket under 2013–2016 tagit fram kartläggningsmaterial för bedömning av nyanlända elevers kunskaper samt bedömningsstödet Bygga svenska. Arbetet med att färdigställa och implementera dessa material fortsätter inom ramen för pågående uppdrag.

Implementeringen av såväl Bygga svenska som kartläggningsmaterialen syftar till att göra materialen kända hos målgrupperna och använda i deras verksamheter. Målet är att lärare i olika ämnen ska kunna använda materialen både för att skaffa sig kunskaper om de nyanlända elevernas kunskapsnivå och -utveckling samt om deras förutsättningar och behov för planering och genomförande av undervisning. Målgruppen för implementeringsinsatsen är personal i grund- och gymnasieskolan, rektorer och huvudmän.

3.3.3.1 Kartläggningsmaterial

Kartläggningsmaterialen består av tre steg. Steg 1 och 2 är obligatoriska att använda medan Steg 3 är icke-obligatoriska material för kartläggning i skolans olika ämnen. Material har publicerats 2016 men många av steg 3-ämnena har försenats bland annat på grund av frågor om rättigheter att publicera tillhörande bilder mm.

Under 2018 har kartläggningsmaterialet i steg 3 i ämnena geografi, idrott och hälsa, moderna språk samt samhällskunskap publicerats. Publicering av ytterligare fyra ämnen i steg 3 är planerad under hösten 2018¹¹.

Det obligatoriska kartläggningsmaterialet i steg 2, litteracitet, har under 2018 kompletterats med översättningar till tio nya språk¹² och finns nu tillgängligt på 35 språk. Materialet i romani finns i tre varieteter¹³. Även steg 1 materialet (elevbrev, vårdnadshavarbrev, förteckning över skolans ämnen) och uppgifter i steg 3 matematik är översatta till 35 språk. Alla dessa material finns på www.bedomningsportalen.se.

Antal nedladdningar av översättningar som har publicerats 2018

	finska	grekiska	italienska	kinesiska	litauiska	nederländska	portugisiska	tyska	ungerska	vietnamesiska
Steg 2 litteracitet, Uppgifter A	31	54	50	38	19	19	44	44	28	54
Steg 2 litteracitet, Uppgifter B	22	85	50	50	54	50	63	66	44	123
Steg 3 matematik	9	3	3	3	6	3	6	0	0	9

Filen med två översatta uppgifter i religionskunskap med alla 35 språk har laddats ner 444 gånger.

¹⁰ Uppdrag att genomföra integrationsinsatser inom skolväsendet (U2013/1101/S)

¹¹ bild, hem- och konsumentkunskap, musik och slöjd.

¹² Finska, grekiska, italienska, kinesiska, litauiska, nederländska, portugisiska, tyska, ungerska, vietnamesiska

(om vi vill skriva alla språk så är det: albanska, amhariska, arabiska, bosniska, dari, engelska, finska, franska, grekiska, italienska, kinesiska, kroatiska, kurmanj, litauiska, mongoliska, nederländska, pashto, persiska, polska, portugisiska, romani, rumänska, ryska, serbiska, somaliska, sorani, spanska, thailändska, tigrinja, turkiska, tyska, ukrainska, urdu, ungerska, vietnamesiska)

¹³ arli, kelderash och lovari

Antal nedladdningar, kartläggningsmaterial steg 3 per ämne publicerat 2018

	Geografi, publicerat aug 2018	Idrott och hälsa, publicerat maj 2018	Samhällskunskap publicerat februari 2018
Uppgifter	246	447	923
Bilder	117	232	472
Lärohandledning	110	303	387
Observationsschema	60	260	372
Sammanfattning	72	147	302

3.3.3.2 Bygga svenska

Bedömningsstödet Bygga svenska för nyanlända elevers språkutveckling finns publicerat på Skolverkets bedömningsportal. Materialet är uppdelat i tre delar: för årskurs 1–3, årskurs 4–6 samt för årskurs 7–9 och gymnasieskolans introduktionsprogram.

Bygga svenska vänder sig till alla lärare som undervisar nyanlända elever och utgör ett stöd för att observera nyanlända elevers språkutveckling från nybörjare till avancerad nivå. Genom att utgå från materialets åldersrelaterade beskrivningar av elevens språkliga utveckling i fem steg kan lärare observera och systematiskt iaktta elevernas språkliga förmågor inom olika områden som har betydelse för andraspråkutvecklingen. Bedömningen görs av lärare i svenska som andraspråk och det är centralt att kunskaperna som denna bedömning ger överförs till lärare i alla ämnen så att de kan anpassa undervisningen utifrån elevens språkliga förutsättningar och behov. Materialet kan användas parallellt med Skolverkets andra bedömningsstöd. Materialet har introducerats genom filmer, sociala medier och ett webinarium under 2017, samt ett webbstöd som publicerades september 2018.

För att göra materialet känt och använt startade arbetet med implementeringsinsatser under 2017 och har fortsatt under 2018. Mellan januari och april har Skolverket informerat om och implementerat bedömningsstödet Bygga svenska genom 41 dialogmöten, varav 10 för åk 1–6 och 31 för åk 7–9 och gymnasieskolan. Dialogmöten har genomförts på 23 orter och en geografisk spridning av orterna har prioriterats¹⁴. Ett extrainsatt dialogmöte för målgruppen åk 1–6 genomfördes i Malmö och ett dialogmöte med för få anmälda flyttades från Karlstad till Göteborg eftersom det var stor efterfrågan på dessa orter.

Det övergripande syftet med dialogmötena var att stödja huvudmän och skolor i deras arbete med att utveckla förutsättningarna för nyanlända elevers förbättrade studieresultat och stödja skolorna i arbetet med bedömning av nyanlända elevers språk- och kunskapsutveckling.

¹⁴ Arlanda, Borlänge, Gävle, Göteborg, Helsingborg, Jönköping, Kalmar, Karlstad, Kristianstad, Luleå, Lund, Lycksele, Malmö, Skellefteå, Stockholm, Sundsvall, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö, Ystad, Örebro, Östersund

Deltagarantalet var 3273, varav 269 rektorer. På väntelistan stod 425 personer. Deltagare kom från 251 huvudmän.

Målgruppen för dialogmöten var rektorer, ämneslärare och svenska som andraspråkslärare samt övrig personal med ansvar för att undervisa och stödja lärandet i grundskolan och gymnasieskolan.

Dialogmötets upplägg består av input med kortare föreläsningar kring viss teoretisk bakgrund, grundläggande begrepp och t.ex. språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt blandat med diskussionsuppgifter, grupparbeten och rollspel. Mötesformen ger möjlighet till dialog på (minst) tre plan – i gruppen runt bordet, mellan borden och föredragshållarna, och mellan deltagarna i storgrupp för att fördjupa insikter i språkets utveckling och hur progression kan avläsas.

Varje dialogmöte har genererat ett underlag från deltagarna som har summeras av lärosäten och återkopplats till Skolverket. Sammanställningarna är till grund för Skolverkets vidare insatser.

Utvärderingarna anger att de flesta deltagarna lämnade mötet med djupare kännedom om Bygga svenska och dess tillämpningsmöjligheter. Många av de deltagare som inte hade kunskap om materialet kände sig inspirerade att sätta igång arbetet på sina respektive skolor. De upplevde att de hade mottagit exempel och idéer på hur implementeringen av Bygga svenska kan genomföras, tack vare andras erfarenheter. Många har beskrivit att de ser fram emot att börja arbeta med materialet i samarbete med kolleger och uttryckt uppskattning över att ha möjlighet att iakttä och dokumentera elevers språkutveckling direkt från starten.

Avseende själva upplägget framkom att just denna modell, dialogmöte, är givande och uppskattad ur såväl informationssynpunkt som att den skapar stor delaktighet hos deltagarna. Dialogmöten har gett verktyg till lärare och rektorer att följa och bedöma elevernas kunskapsutveckling med hjälp av Bygga svenska med fokus på systematisk utveckling och utvärdering av undervisning. Mötena har visat vikten av sambedömning och dokumentation för att kommunicera språk- och kunskapsutveckling i kollegiet, öka medvetenheten om de språkliga aspekterna av undervisningen i alla ämnen. Sammanfattningsvis visar lärosätenas uppföljning att dialogmötets utformning gav deltagarna goda förutsättningar att ta del av varandras erfarenheter, bilda nätverk inom den egna skolan och med deltagare från andra kommuner.

3.3.4 Modul - Språk- och kunskapsutvecklande ämnesundervisning för nyanlända elever den första tiden.

Målgruppen för modulen är ämneslärare som undervisar nyanlända elever i grundskolans åk 7–9 och gymnasieskolans samtliga introduktionsprogram.

Modulen ger lärare i olika ämnen möjlighet att mötas i ett kollegialt lärande och utveckla kunskaper om och förmåga att genomföra språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt i undervisningen för nyanlända elever.

Modulen innehåller generella texter som ska ge lärare i alla ämnen förståelse för vad som krävs av undervisningen för att nyanlända elever under den första tiden ska kunna utveckla språk- och ämneskunskaper parallellt. Den innehåller också ämnesinriktat material som syftar till att konkretisera innehållet i de generella texterna så

att det blir tydligt vad t ex lärare behöver för att undervisningen ska fungera för de nyanlända eleverna.

Modulens första steg publicerades på Skolverkets externa webbplats, Lärportalen, februari 2018 och innehåller generella texter samt ämnesinriktade texter för ämnena i historia, geografi, religion och samhällskunskap. Modulens andra steg publicerades juni 2018 och innehåller ämnesinriktade texter för ämnena bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, musik och de båda slöjdämnena.

Under hösten 2018 tas filmer fram för modulens steg tre.

Del	Generell text	Inriktnings text	Inriktnings text	Inriktnings text	Inriktnings text	Filmer, poddar
1	G	REL	SL, MU	BIO	ENG	1
2	G	GEO	IDR	FY, MA	MOD	1
3	G	SAM	BILD	KE	MS	1
4	G	HI	HKK	TK	ENG	1
5	G	REL	SL, MU	BIO	MOD	1
6	G	GEO	BILD	FY, MA	MS	1
7	G	SAM	IDR	KE	ENG	1
8	G	HI	HKK	TK	MOD	1

Den gröna färgen illustrerar modulens framtagna steg.

3.3.5 Insatser för förskolans, förskoleklassens och fritidshemmens personal

För att nyanlända barn och barn med ett annat modersmål ska ha förutsättningar att klara av utmaningen att parallellt inhämta och utveckla kunskaper och värden genom det svenska språket krävs en undervisning som innehåller ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt.

Förutsättningarna för språkutveckling ska vara så gynnsamma som möjligt och det kräver att innehåll och arbetsformer i förskola, förskoleklass och fritidshem ger stöd för barns och elevers språk- och kunskapsutveckling i meningsskapande sammanhang.

Till Skolverkets målgrupper i detta uppdrag hör personalen i förskola, förskoleklass och fritidshem. För att ta fram relevanta insatser för dessa målgrupper integreras ett språk- och kunskapsutvecklande perspektiv i insatser som i nedanstående exempel:

- I samband med att Skolverket implementerar förskolans reviderade läroplan kommer myndigheten också att tillhandahålla information om förskolans ansvar gällande flerspråkighet. Stödmaterial Flera språk i förskolan – teori och praktik kommer också att revideras.
- Ett stödmaterial som vänder sig till förskolan är under framtagande. Det har som syfte att bidra till att förskollärare och övrig personal får möjlighet att utveckla sin verksamhet, utifrån forskning och beprövad erfarenhet, genom att de får stöd i att organisera, planera och genomföra undervisning utifrån ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Materialet kompletterar andra närliggande insatser för att erbjuda stöd till samma målgrupp.
- Stödet innefattar filmer som ska tas fram under hösten 2018. Filmerna ska kompletteras med vetenskapliga artiklar och verktyg författade av forskare inom svenska som andraspråk.
- Stödmaterial för Språk- och kunskapsutvecklande undervisning för nyanlända barn och vid behov för barn med ett annat modersmål än svenska i förskolan, förväntas publiceras december 2018.
- Ett flerspråkighetsperspektiv finns också i de uppdragsutbildningar som riktar sig till obehöriga som undervisar i förskoleklass. Utbildningen syftar till att ge obehöriga lärare i förskoleklass verktyg att undervisa flerspråkiga elever.
- Skolverket arbetar med att ta fram två webbkurser för all personal i fritidshem samt rektor. Webbkurserna kommer att innehålla vetenskapliga texter om interkulturalitet, transspråkande samt om betydelsen av flerspråkighet i ett samhälleligt och ett individuellt perspektiv. Till detta kommer en film om transspråkande på fritidshem samt ljudupptagningar som belyser personalens roll vad gäller nyanlända elever i lek, läsning och instruktioner samt en checklista i form av kartläggningsfrågor för fritidshemmet. Publicering sker vid årsskiftet 2018 - 2019.

3.3.6 Nyanlända elever i gymnasieskolan

Många nyanlända elever som är i gymnasieåldern går ett eller flera år på introduktionsprogram. Det vanligaste är att de går på språkintröduktion. Genom såväl Skolverkets egna utvärderingar som Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är det väl känt att kvaliteten på språkintröduktionen ibland är låg, att lagens krav inte alltid uppfylls, samt att genomströmningen är låg och antalet avhopp högt. Skolinspektionen synliggör brister i det systematiska arbetet i introduktionsprogrammets styrning, som t.ex. plan för utbildning och individuella studieplaner¹⁵ samt i den fortlöpande bedömningen av nyanlända elever. Bedömning och uppföljning av nyanlända elevers parallella språk- och kunskapsutveckling är en utmaning för många huvudmän. I det förberedande arbetet med IM-utvecklare har Skolverket i nära dialog med en kommuns utbildningsförvaltning, systematiskt tagit del av de utmaningar som huvudmannen står inför och vilket stöd de önskar från Skolverket i arbetet med att utveckla Språkintröduktionsprogrammet lokalt.

¹⁵ Skolinspektionen (2016) Språkintröduktions gransknings direktiv s. 11 punkt 3.1

Med utgångspunkt i detta prioriterar Skolverket insatser som stödjer huvudmän i arbetet med att öka andelen elever på introduktionsprogrammen som går vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Målgrupp för insatserna är huvudmän, rektorer och andra nyckelpersoner som arbetar med skolutveckling på huvudmannanivå. Även regeringsuppdraget om IM-utvecklare ingår i detta arbete. IM-utvecklarnas uppdrag kommer att vara att stödja huvudmannens arbete med att utveckla kvaliteten på språkintruktionsprogrammet. Andra introduktionsprogram kan inkluderas vid behov.

För att implementera lagändringar som rör gymnasieskolans introduktionsprogram har Skolverkets webbsida uppdaterats och ändringarna har belysts i flera olika seminarier och konferenser i samband med andra närliggande frågor. Framförallt har styrningen och utveckling av plan för utbildning och de individuella studieplanerna¹⁶, samt bedömning och uppföljning av nyanlända elevens parallella språk-och kunskapsutveckling uppmärksammats. Seminarierna och deltagandet i konferenserna har haft 500 deltagare, i huvudsak huvudmän och rektorer.

En webbutbildning som kommer att finnas tillgänglig i Skolverkets utbildningsplattform kommer att publiceras 2019. Huvudområdena i webbutbildningen är stöd till huvudmän, rektorer och lärare i framtagande av plan för utbildning och individuella studieplaner, samt stöd för huvudmän att ta fram rutiner för genomförande av den inledande och fortlöpande bedömningen av nyanlända elever samt uppföljning av nyanlända elevers skolresultat.

Syftet med Skolverkets insatser är att stödja huvudmän i deras arbete med att öka andelen elever på introduktionsprogrammen att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Skolverkets arbete har främst fokus på språkintruktionsprogrammet.

4 Riktade insatser

Arbetet med de riktade insatserna fortsätter enligt plan där nya huvudmän väljs ut och erbjuds samarbete varje halvår. Enheten för riktade insatser för nyanländas lärande på Skolverket ansvarar för dessa insatser.

Sedan förra regeringsredovisningen har ytterligare ett urval¹⁷ om 14 stycken huvudmän genomförts, vilket innebär att Skolverket under 2018 har samarbetat eller samarbetar med 90 huvudmän, dvs. kommuner eller kommunalförbund, från totalt sex olika urval.

Av dessa avslutades samarbetet med 12 stycken huvudmän i juni 2018 medan ytterligare 15 stycken samarbeten kommer att avslutas i december 2018. I november 2018 görs sedan ett nytt urval vilket innebär att Skolverket även framöver kommer att ha pågående samarbeten med ca 60 - 70 stycken huvudmän vilket är den nivå som myndigheten avser att hålla framöver. En karta med över vilka huvudmän som för närvarande ingår i samarbete med Skolverket återfinns i bilaga två till denna rapport.

¹⁷ Det sjätte urvalet sedan start.

4.1 Genomförande och uppföljning under februari till oktober 2018

4.1.1 Urval och urvalsmodell

I urvalet som genomfördes i maj 2018 och är det sjätte i ordningen valdes följande huvudmän ut och erbjöds samarbete:

Aneby
Berg
Degerfors
Kiruna
Lidköping
Nora
Ockelbo
Osby
Sandviken
Skurup
Vetlanda
Västervik

I urvalet ingick dessutom Mellerud, Uppsala och Hjo vilka tackade nej till samarbete. De skäl som anges att avstå samverkan handlar antingen om att man bedömer att man redan gjort en hel del utvecklingsarbete kring nyanlända elever eller att man av olika skäl inte mäktar med att gå in i ett så krävande utvecklingsarbete just när erbjudandet gavs. Som ersättare till dem erbjöds Sotenäs och Burlöv att ingå i samarbetet och dessa har accepterat erbjudandet.

Tidplanen för arbetet med urval sex innebär att överenskommelse ett samt nulägesanalys, åtgärdsplan och överenskommelse två tas fram under höstterminen 2018.¹⁸ Insatser och uppföljning av dessa kommer sedan genomföras under vårtermin och hösttermin 2019 samt vårterminen 2020. I vissa fall kan samarbetet komma att förlängas.

Mot bakgrund av ersättningsuppdraget¹⁹ har urvalsmodellen justerats för att även ta hänsyn till vuxenutbildning. Vi har utgått från den befintliga urvalsmodellen, men anpassat ett av måtten till att även omfatta de åldrar som kan vara aktuella för vuxenutbildning. Från Migrationsverkets statistik används nyanlända barn, ungdomar och vuxna i åldern ett år och uppåt, istället för som tidigare 1–20 år, som befinner sig i kommunen. Någon övre åldersgräns har inte satts eftersom skollagen inte anger någon gräns för hur gammal man kan vara för att ta del av vuxenutbildningen.

¹⁸ Arbetet formaliseras genom överenskommelser mellan Skolverket och huvudmannen. Överenskommelse 1 formaliserar den första terminens arbete fram till och med att huvudmannen lämnar in en åtgärdsplan som beskriver de insatser huvudmannen anser behöver genomföras för att komma till rätta med identifierade problem. Överenskommelse 2 formaliserar vilka insatser Skolverket ska bekostas samt hur dessa ska genomföras och när redovisning av arbetet ska ske.

¹⁹ Uppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningarnas kvalitet för nyanlända barn och elever och vid behov för barn och elever med annat modersmål än svenska. U2018/00404/S.

4.1.2 Uppstartskonferens

I juni 2018 genomfördes en uppstartskonferens för de huvudmän som erbjudits samarbete inom urval sex. Konferensen syftade till att ge information till huvudmännen om vad samarbetet med Skolverket inom ramen för de riktade insatserna för nyanländas lärande innebär. Under konferensen inleddes också huvudmännens arbete med att identifiera vilka funktioner och personer i deras organisation som kan vara lämpliga att ingå i det team som genomför nulägesanalysen på lokal nivå, och som har kontakt med Skolverket under samarbetsperioden.

Under uppstartskonferensen framkom att det fanns ett stort intresse för att delta i samarbetet med Skolverket och samtliga huvudmän som deltog i uppstartskonferensen har därefter tackat ja till fortsatt samarbete med Skolverket.

4.1.3 Fortsatt processtöd

Under perioden februari 2018 till oktober 2018 har processtödet till de kommuner som ingår i urvalen ett till sex fortsatt.

Huvudmännen har fått ett till fyra besök under perioden. Skolverket har även haft möten och samtal med huvudmännen via Skype, mail och telefon.

För urval ett till fem som är igång med sina insatser har stödet i första hand inneburit uppföljning av hur arbetet går samt stöd i hur den långsiktiga planeringen för hur de resurser som byggs upp i samarbetet ska kunna nyttjas i huvudmannens fortsatta utvecklingsarbete. Det är relativt vanligt att huvudmännen under denna tid identifierar att insatser behöver förstärkas på olika sätt för att ge bättre genomslag. Exempel på sådana förstärkningar kan vara att utöka överenskommelsens tidsperiod, att justera antalet deltagare i planerade insatser, att komplettera utbildningar med handledning eller att lägga till insatser på andra nivåer än vad som ursprungligen planerades. Sådana ändringar och tillägg hanteras i särskilda överenskommelser.

Sedan starten på uppdraget har totalt 78 stycken ändrings eller tilläggsöverenskommelser tagits fram.

37 stycken huvudmän har fått förlängd tid för sitt samarbete med Skolverket. Skälen till att huvudmän ansöker om att få förlängt samarbete varierar från att någon insats blivit försenad i starten så att det behövs mer tid för att slutföra den till att hela ledningsorganisationen bytts ut och att det därför bedöms nödvändigt med ett omtag.

Processtödet och besöken hos huvudmännen fortsätter på liknande sätt framöver. I oktober 2018 kommer de huvudmän som lämnat eller snart ska lämna slutredovisning samt de huvudmän som arbetar med att ta fram sin åtgärdsplan att bjudas in till nätverksmöten där de ges möjlighet till erfarenhetsutbyte och kunskapspåfyllnad.

4.1.4 Uppföljning av arbetet

Skolverket följer kontinuerligt och formativt upp arbetet. Denna uppföljning består av möten hos och samtal med huvudmännen samt de del- och slutredovisningar som huvudmännen lämnar till myndigheten i mitten respektive slutet av samarbetsperioden. I detta avsnitt redovisas den sammanfattade bilden som framkommer i

delredovisningar från huvudmännen i urval fyra, den kontinuerliga muntliga uppföljningen under Skolverkets möten med huvudmännen, slutredovisningar från 21 huvudmän samt statistiska underlag om resultatutvecklingen hos huvudmännen i urval 1 och 2. Dessa underlag ger tillfälliga bilder av läget hos huvudmännen och de slutsatser som vi kan dra är högst preliminära. Huvudsakligen används de för det kontinuerliga utvecklingsarbetet internt på myndigheten samt för samtal med huvudmännen om hur processen hos dem kan stärkas och förbättras.

I avsnitt 5 Utvärdering redovisas dessutom de uppföljningar som gjorts inom ramen för Skolverkets utvärdering av genomförandet av regeringsuppdraget. Denna gång handlar det om en enkätundersökning genomförd med huvudmännen efter den första terminens arbete samt en fallstudie som genomförts av extern utvärderare.

4.1.4.1 Upplevda positiva effekter

I detta avsnitt sammanfattas de effekter som huvudmännen beskriver i del- och slutredovisningar samt i de kontinuerliga mötena och samtalen som processtödjarna för.

I delredovisningarna har många huvudmän även fortsättningsvis svårt att identifiera effekter som insatserna har bidragit till. Så tidigt i processen kan det också vara många insatser som inte ens har påbörjats. I slutredovisningarna har de lättare att uttala sig om vilka effekter som går att iaktta medan de under möten muntligt kan beskriva såväl framgångar som utmaningar som uppstår i arbetet. Bilderna som framkommer är ganska samstämmiga. En stor del av huvudmännen uppger till exempel att:

- De uppskattar processtödet från Skolverket och beskriver det som meningsfullt. Det som sker under den första terminen, dvs processtöd, analys och framtagande av åtgärdsplan är en viktig insats som har stor betydelse för hela samarbetsperioden.
- De upplever de som att utvecklingsarbetet fungerar bra när de förankrar vad samarbetet med Skolverket innebär och skapar delaktighet kring arbetet i hela styrkedjan så tidigt som möjligt i processen. Samarbetet med Skolverket anges också ha bidragit till en ökad samsyn och mer gemensamma rutiner för arbetet i huvudmannens lokala organisation, mycket tack vare att olika skolformer och målgrupper ingår.
- Utvecklingsarbetet fungerar bättre om roller, ansvar och mandat för det lokala teamet är tydligt uttalat och att deras betydelse i arbetsprocessen är synliggjord. Dessutom framhålls det som viktigt att en tydlig struktur för arbetet skapas och denna helst ska göra att hela samarbetsperioden går att överblicka. Det framhålls också att aktörerna i styrkedjan och deras roller och ansvar upplevs ha blivit synligare och tydligare än vad de var innan samverkan med Skolverket inleddes och insatserna genomfördes. Tjänster och roller som tillkommit tack vare samarbetet med Skolverket uppges vara baserade på ett identifierat behov samt ingå i ett tydligt sammanhang. Det finns dessutom ett tydligt syfte och behov som rollen eller tjänsten svarar

mot. Även den regionala samordnarens²⁰ roll anses viktig, många huvudmän menar att det varit en styrka att ingå i de riktade insatserna och parallellt delta i nätverken som RUC erbjuder samordnarna.

- Många huvudmän uppger att de har utvecklat sin styrning och/eller organisation och denna utveckling har inneburit bättre förutsättningar att styra och organisera utbildningen för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska. Huvudmän har uppnått en systematisering av arbetet kring nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska efter insatserna, tex att insatserna bidragit till att ta fram riktlinjer och rutiner av olika slag eller att nya administrativa system utvecklats. Detta tycks främst vara ett resultat hos de huvudmän som tidigt tog fram sådana rutiner och system.
- Samarbete över olika gränser och med olika aktörer är en viktig del av arbetet, det kan till exempel handla om kommunövergripande samverkan hos huvudmannen och med andra aktörer i kommunen för att förankra och utveckla arbetet eller samverkan, erfarenhetsutbyte och nätverk med andra huvudmän t ex vad det gäller genomförandet av uppdragsutbildningar.
- Insatser som handlat om utveckling av språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt uppges ha bidragit till synliga förändringar i form av förändrade arbetssätt, förhållningssätt och roller. Även inom området Bedömning och betygssättning är de flesta insatserna kopplade till undervisning. Dessutom verkar eleverna, och hur de ska påverkas av insatserna, ingå i huvudmännens beskrivningar av insatserna, vilket kan ses som ett tecken på att de finns med i huvudmännens logik för insatsen.
- Andra effekter som flera nämner är att samverkan mellan ämneslärare, studiehandledare och modersmål har blivit bättre och fler elever verkar få bättre stöd av lärare, studiehandledare, elevhälsoteam och studie- och yrkesvägledare.

Beskrivningarna i slutredovisningarna visar dessutom att många huvudmän verkar ha förmåga att självständigt arbeta vidare frågorna självständigt efter avslutat samarbete. Det huvudmännen uppger att de ska fortsätta göra är till exempel att tillämpa och testa de nya arbetssätt, rutiner m.m. som tagits fram.

4.1.4.2 Upplevda utmaningar

I uppföljningen framkommer också sådant som huvudmännen uppfattar som svårt eller utmanande. Det handlar till exempel om att

- Den lokala utvecklingsorganisationen inte alltid är byggd kring ett kontinuerligt och systematiskt kollegialt lärande där även skolledarens roll och ansvar är synliggjord med syfte att insatserna ska få avsedda effekter. För att nå detta kan särskilda insatser ibland behöva genomföras inom ramen för samarbetet med Skolverket.

²⁰ Med detta avses den samordnare som Skolverket erbjuder alla huvudmän att utse. Samordnarrollen beskrivs ytterligare i avsnitt 3.1 i denna redovisning.

- Samarbetet med Skolverket och utvecklingsinsatser som rör nyanlända och flerspråkiga barn och elever är inte alltid lätt att passa in i andra pågående eller planerade utvecklingsinsatser.
- Det kan vara svårt att rekrytera den kompetens som krävs för att genomföra en del av de planerade utvecklingsinsatserna. Ibland kan också bristen på vikarier leda till att insatser får skjutas på framtiden eller att färre lärare än planerat kan delta i en insats.
- Förändringar i organisationen i form av chefsbyten, byte av betydelsebärande personer i lokala teamet och liknande kan göra att förutsättningar för att genomföra insatserna försämras eller förändras.

Tiden för samarbetet med Skolverket upplevs som för kort. Många lyfter att de skulle önska att stödet gavs under längre tid än fyra terminer.

4.1.4.3 Uppföljning av samhällsutvecklingen hos huvudmännen

Läget och stämningen i det samhälle som skolan finns i kan påverka genomförandet och resultatet av de insatser som ingår i utvecklingsarbetet. I uppföljningsmötena diskuteras även dessa frågor för att identifiera risker och möjligheter samt för att vid behov också medvetet kunna arbeta för att förändra och förbättra situationen. Det som framkommit under perioden februari till oktober 2018 har inte förändrat bilden av läget som till exempel visar följande:

- Det finns tendenser till främlingsfientliga strömningar och rasism i samhället hos flera av huvudmännen.
- På många håll är de nyanlända eleverna socialt isolerade och huvudmännen ser ett behov av att arbeta med den sociala inkluderingen både på skolan och under fritiden.
- Flera huvudmän uppger att läget kring mottagande och undervisning av nyanlända elever har stabiliserats sedan 2015 och att man nu har en relativt välfungerande organisation.
- Det är mycket svårt för många att rekrytera personal, t ex behöriga lärare och studiehandledare i alla språk.
- Några kommuner har inte sett att antalet nyanlända elever har minskat i så stor utsträckning. Arbetskrafts- och anhöriginvandringen kan i dessa fall ha ökat.
- Det är även fortsättningsvis stor omsättning på personer i ledande befattning. Såväl skolchefer som rektorer byts ut med stor frekvens.

I regeringsuppdraget anges att Skolverket särskilt ska uppmärksamma utsatta bostadsområden. För att samla empiri om hur de huvudmän som redan ingår i de riktade insatserna för nyanländas lärande har myndigheten också berört denna fråga under de uppföljande samtalen. Sammanfattningsvis anser de flesta att de inte har särskilda bostadsområden som är utsatta däremot är det många av dem som menar att hela deras kommun uppfyller de kriterier som vanligtvis används för att identifiera sådana områden, t ex låg andel elever som blir behöriga till gymnasieskolan, låg utbildningsnivå bland den vuxna befolkningen och stor andel medborgare som är

långvarigt beroende av försörjningsstöd. Några ser också behov av att se över sitt resursfördelningssystem för att säkra att extra resurser tilldelas skolor med större behov.

Beskrivningarna i slutredovisningarna visar dessutom att många huvudmän verkar ha förmåga att självständigt arbeta vidare frågorna självständigt efter avslutat samarbete. Det huvudmännen uppger att de ska fortsätta göra är till exempel att tillämpa och testa de nya arbetssätt, rutiner m.m. som tagits fram.

4.1.4.4 Elevresultat

Inför denna regeringsredovisning har Skolverket analyserat statistik hämtad från databasen SIRIS och som rör de huvudmän som har grundskolor och som ingår i det första och andra urvalet och därmed har samverkat med Skolverket i minst fyra terminer. Syftet med denna analys är att få en bild av hur resultatutvecklingen sett ut i dessa kommuner under den tid som samarbetet pågått för att med hjälp av detta eventuellt kunna dra slutsatser om Skolverkets riktade insatser haft någon påverkan på resultaten för de nyanlända eleverna. Vi har i analysen tittat på värdena

- andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands under läsåren 2014/15 - 2017/18
- meritvärde i slutet av årskurs 9 för alla elever läsåren 2014/15 till 2017/18 samt särredovisade resultat för grupperna svensk respektive utländsk bakgrund född utomlands för läsåret 2014/15 i jämförelse med resultatet för läsåret 2017/18
- andel elever som är behöriga till yrkesprogram på gymnasieskolan för alla elever läsåren 2014/15 till 2017/18 samt särredovisade resultat för grupperna svensk respektive utländsk bakgrund född utomlands för läsåret 2014/15 i jämförelse med resultatet för läsåret 2017/18 samt
- andel elever som uppnått kunskapskraven i alla ämnen för alla elever läsåren 2014/15 till 2017/18 samt särredovisade resultat för grupperna svensk respektive utländsk bakgrund född utomlands för läsåret 2014/15 i jämförelse med resultatet för läsåret 2017/18²¹

Det är i många fall svårt eller omöjligt att göra rättvisande jämförelser på grund av att det saknas information eftersom gruppen elever med utländsk bakgrund födda utomlands ofta är så liten att deras resultat inte syns i statistiken. Dessutom är det olika individer som ingår i grupperna för de olika läsåren. Några saker som ändå blir synliga redovisas nedan. Resultaten i detta avsnitt diskuteras vidare i avsnitt 6.

Andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands

I de båda urvalen som ingår i denna analys finns resultaten från totalt 37 huvudmän med. Av dessa finns uppgifter om andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands rapporterade för alla läsår mellan 2014/15 och 2017/18 i 16 fall. Av dessa kan man se att alla har ökat andelen elever med utländsk bakgrund födda utomlands någon gång under perioden. 87 % eller 14 stycken har för läsåret 2017/18 en

²¹ Tabeller och diagram över dessa resultat återfinns i bilaga 3 till denna rapport.

större andel elever i denna grupp jämfört med 2014/15 medan 12,5 % eller två huvudmän har en lägre andel. För sex av dessa huvudmän var andelen elever i denna grupp som störst läsåret 2016/17.

I 26 fall finns uppgifter om hur stor andelen elever med utländsk bakgrund födda utomlands är för läsåret 2017/18. Andelen i elever i denna grupp spänner då från 9,9% hos den huvudman som har lägst andel till 38,5 % hos den som har högst andel.

I fem fall finns ingen information för något av de fyra läsår som ingår i analysen.

Det man kan konstatera är att andelen elever med utländsk bakgrund födda utomlands fortsätter att öka trots att asylinvandringen minskat. Detta kan bero på att människor flyttar eller flyttas inom Sverige. En del av förklaringen ligger också i anknytnings- och arbetskraftsinvandring.

Meritvärde

Alla 37 huvudmän har redovisat genomsnittligt meritvärde för alla elever under perioden 2014/15 till 2017/18. Det är något fler som försämrat det genomsnittliga meritvärdet under perioden än som har förbättrat det. Poängen går från 235,6 poäng hos den som har högst till 174 hos den som har lägst. Maximalt meritvärde är 320 poäng.

Skillnaden i meritvärde mellan grupperna utländsk bakgrund född utomlands och svensk bakgrund är förhållandevis stor hos alla huvudmän hos de 14 som redovisat meritvärde för båda grupperna såväl 2014/15 som 2017/18. Av dessa har knappt hälften förbättrat resultaten för elever med utländsk bakgrund född utomlands i år medan drygt hälften har försämrat sina resultat för samma grupp. För gruppen svensk bakgrund har meritvärdet under samma period förbättras för drygt hälften av eleverna medan en fjärdedel har försämrat sina genomsnittliga meritvärden.

Den huvudman som har högst genomsnittligt meritvärde för gruppen utländsk bakgrund född utomlands har 207,7 p medan siffran hos den som har lägst stannar på 125 poäng. För gruppen svensk bakgrund är högsta genomsnittliga värdet 237,7 medan det lägsta värdet är 185,9.

Man kan därmed konstatera att det fortsatt finns stora skillnader i meritvärdet mellan de båda grupperna och att det inte finns några tydliga tecken på att detta är på väg att förändras.

Behörighet till yrkesprogram på gymnasieskolan

Alla huvudmän utom en har redovisat resultat för hur stor andel av eleverna som i slutet av årskurs nio är behöriga till yrkesprogram på gymnasieskolan. Siffrorna visar att behörigheten under perioden 2014/15 till 2017/18 har försämrats hos drygt hälften av huvudmännen medan drygt 20 % har ökat andelen elever som är behöriga till yrkesprogrammen. Många kommuner verkar ha haft en tillfällig sänkning i behörighetssiffrorna 2016/17 i förhållande till åren innan. Om man jämför resultatet för 2016/17 med det för i år kan man se nästan hälften har förbättrat behörigheten. Det framstår därmed som att förutsättningarna var tuffa under 2016 men att det nu ser ut som att situationen förbättrats något. Andelen behöriga till yrkesprogram för gruppen alla elever skiljer sig från 100 % för den som har högst till 57,7 % för den som har lägst andel.

Det går inte att jämföra behörigheten mellan grupperna svensk och utländsk bakgrund född utomlands för åren 2014/15 och 2017/18 då det i nästan alla fall saknas uppgifter för båda åren.

Uppnått kunskapskrav i alla ämnen

36 huvudmän har redovisat hur stor andel av alla elever som nått godkända betyg i alla grundskolans ämnen för perioden 2014/15 till 2017/18. 30,5 % eller 11 av 36 har ökat andelen elever som uppnått kunskapskraven i alla ämnen medan nästan 60 % har en minskad andel elever som har godkänt betyg i alla ämnen. Även i denna kategori försämrades siffrorna för många under läsåret 2016/17 i jämförelse med tidigare år. Drygt 40 % har förbättrat resultaten i år jämfört med förra året. Även när det gäller denna kategori verkar det därmed som att förutsättningarna hos huvudmännen förbättrats något sedan förra året.

Inte heller i denna kategori finns det uppgifter som gör att det går att jämföra grupperna svensk och utländsk bakgrund född utomlands med varandra för åren 2014/15 och 2017/18. 13 huvudmän har lämnat uppgifter om andelen elever med utländsk bakgrund född utomlands som har nått kunskapskraven i alla ämnen under läsåret 2017/18. Av dessa är 71,4 % av eleverna i gruppen godkända i alla ämnen hos den huvudman som har de bästa resultaten medan 23,9 % av eleverna uppnår kunskapskraven i alla ämnen hos den huvudman som redovisar lägst resultat.

4.2 Insatser och insatsområden

Hittills har totalt 76 stycken huvudmän i fem olika urval kommit så långt i processen att en överenskommelse om insatser tagits fram. I denna redovisning ingår insatserna i urval ett till fem. Skolverket sorterar insatserna i sju områden med utgångspunkt i insatsens syfte:

Styrning och utveckling av verksamheten, (t ex insatser som rör systematiskt kvalitetsarbete, övergripande organisatoriskt arbete, det lokala teamets arbete mm)

Undervisning och lärande, (t ex insatser som rör kompetensutveckling av undervisande personal, språk- och kunskapsutvecklande undervisning, flerspråkighet i förskolan, studiehandledning i undervisningen mm)

Förutsättningar för lärande och trygghet, (t ex kompetensutveckling av studiehandledare, studie och yrkesvägledning mm)

Bedömning och betygssättning, (t ex insatser som rör kartläggning, kompetensutveckling i betyg och bedömning med fokus på nyanlända elever)

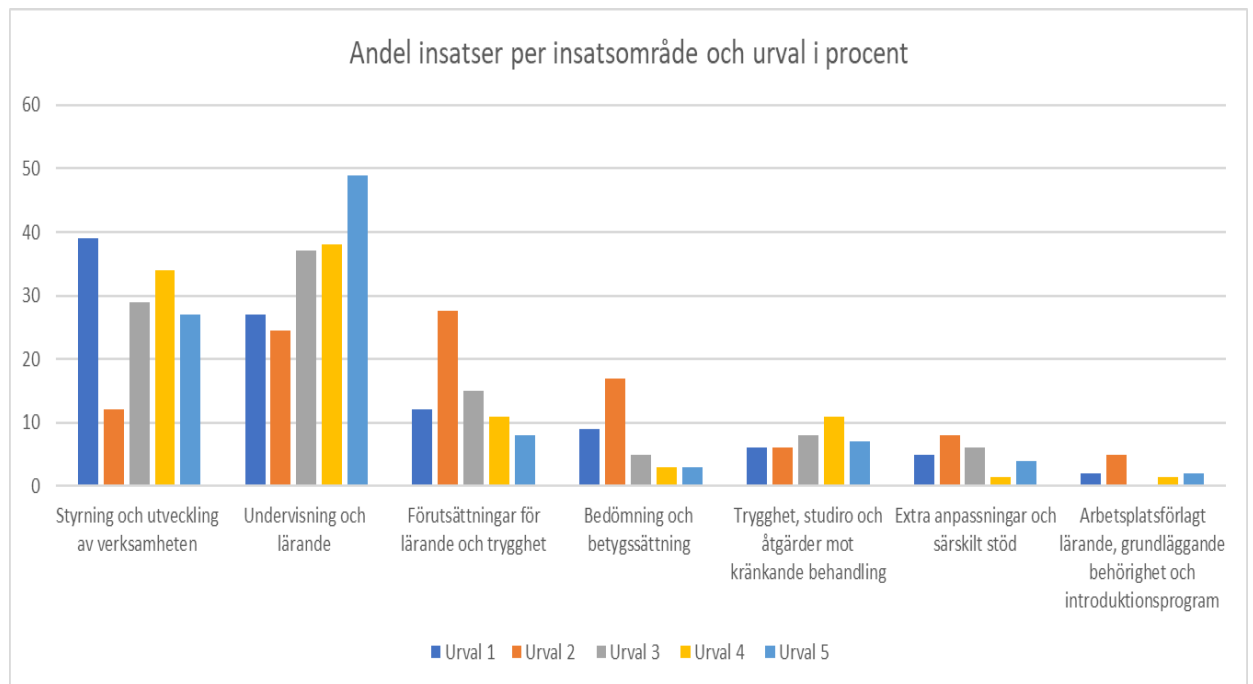
Trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling, (t ex insatser som rör värdegrundarbete, kompetensutveckling kring interkulturella frågor, föräldrasamverkan mm.)

Extra anpassningar och särskilt stöd (t ex kompetensutvecklingsinsatser för elevhälsa och specialpedagoger) samt

Arbetsplatsförlagt lärande, grundläggande behörighet och introduktionsprogram (t ex grundutbildning, insatser som särskilt rör introduktionsprogrammen mm.)

Insatserna kan innebära att huvudmannen samarbetar med ett eller flera lärosäten eller andra utbildningsaktörer och/eller att utvecklingsinsatsen organiserar inom ramen för den egna verksamheten, t ex i form av lokalt arbete med organisation, rutiner och strukturer eller genom studiecirklar, läsluftet eller andra former av kollegialt lärande.

Insatserna i överenskommelserna fördelar sig preliminärt och i procent enligt följande för de fem urval som ingår i sammanställningen:

Skillnaderna i vilka insatser som är i fokus kan förklaras dels genom att styrning och utveckling av verksamheten samt undervisning och lärande är de mest generella grupperna och de rymmer därmed en stor variation av insatser. Dessutom kan huvudmannens identifierade behov växla över tid beroende på läget hos huvudmannen och även övergripande nationellt. När ny reglering införs verkar till exempel behoven av insatser för att förstå och implementera denna öka. Behovet av insatser som är undervisningsnära ökar när de nyanlända och flerspråkiga i allt högre grad ska undervisas av lärare i alla ämnen som ibland saknar tidigare kunskaper och erfarenheter av att undervisa denna elevgrupp. Lärarbristen är ytterligare en faktor som gör att behovet av utvecklingsinsatser med fokus på undervisning och lärande behövs då obehörig personal kan behöva stöd för att klara det komplexa undervisningsuppdraget. Insatser kring området trygghet, studiero och åtgärder mot kränkande behandling är förhållandevis ovanliga trots att många huvudmän uppger att de har problem med rasism och exkludering.

Det genomsnittliga antalet insatser skiljer sig något såväl inom som mellan de olika urvalen:

Urval	Antal huvudmän	Totalt antal insatser	Genomsnittligt antal insatser/huvudman	Minst antal insatser hos en huvudman	Flest antal insatser hos en huvudman
1	21	98	6,4	4	12
2	19	99	5,2	4	17
3	11	97	8,8	4	17
4	14	128	9,5	6	14
5	12	114	9,5	6	19

Den enskilt vanligaste insatsen finns inom området *Undervisning och lärande* och handlar om kompetensutveckling i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt vilket beskrivs närmare i nästa avsnitt. Det är också vanligt att arbeta med att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet och liknande insatser som syftar till att förbättra styrkedjans arbete med att öka kvaliteten på utbildningen för de nyanlända och flerspråkiga barnen och eleverna.

De medel som Skolverket fördelar till respektive huvudman utifrån de överenskommelser som fattats sträcker sig från knappt 1 mnkr till drygt 6 mnkr för hela samarbetsperioden.

4.2.1 Insatser kring språk och kunskapsutvecklande arbetssätt.

I samarbete med Nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet (fortsättningsvis benämnt NC) har vissa huvudmän erbjudits en kommunförlagd utbildning i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Insatsen är uppskattad hos huvudmännen. Uppföljning som Skolverket genomfört tillsammans med NC synliggör att förvaltningens/skolledares engagemang i arbetet är avgörande för utfallet när det gäller den kommunförlagda utbildningen. Dessutom är det tydligt att kommunikationen mellan alla parter i ett utvecklingsarbete behöver vara tydlig och transparent. Ömsesidiga förväntningar behöver synliggöras för att insatsen ska kunna genomföras med hög kvalitet.

Fortsättningsvis kommer huvudmän som identifierar behov av denna typ av insats själva att ta kontakt med NC eller annat lärosäte för att organisera och genomföra insatsen. Detta beror på att intresset för insatsen är större än vad NC har kapacitet att klara av och fler lärosäten behöver därmed involveras i arbetet.

I samarbete med samma lärosäte erbjuder Skolverket dessutom en så kallad SKUA-utvecklarutbildning.²² Utbildningen ska ge deltagarna verktyg för att kunna arbeta med och handleda i fortsatt lokalt utvecklingsarbete med fokus på språk och kunskapsutvecklande arbetssätt. Under läsåret 2018/2019 ges 80 utbildningsplatser för förskollärare, 40 platser för grundskola och 40 för lärare inom gymnasieskola. Utbildningen sker på plats i Stockholm vid ca tio tillfällen och med studier och uppgifter på hemmaplan under perioden september 2018 till juni 2019. Huvudmännen erbjuds två platser per skolform.

NC:s redovisning av genomförandet av SKUA-utvecklarutbildningen visar att utbildningen under läsåret 17–18 haft 80 deltagare. Från de utvärderingar som genomförts av utbildningsanordnaren tyder allt på god måluppfyllelse, att deltagare är nöjda med utbildningen, de har utvecklats på ett individuellt och professionellt

²² SKUA betyder språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt

plan. Deltagarna ger en generell bild av att de är väl rustade för att driva ett fortsatt kompetensutvecklingsarbete med kollegor på hemmaplan.

Deltagarna i utbildningen erbjuds fortsatt stöd genom nätverksträffar med lärosäten. Den nätverksträff som genomfördes i november 2017 visar att nästan alla som genomgått utbildningen också har fått utvecklingsuppdrag av sin rektor eller huvudman. Sammantaget innebär det att SKUA-utvecklarnas arbete under denna utbildningsomgång kommer att nå ut till ca 2500 lärare hos de huvudmän som ingår i Skolverkets riktade insatser för nyanländas lärande.

Under året har Skolverket också inlett samtal med andra lärosäten som anordnar utbildningar i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt med syfte att kunna stötta huvudmännen med information om vilka lärosäten de kan vända sig till när de ska organisera utvecklingsinsatser i detta område.

5. Utvärdering

Skolverket genomför en utvärdering av regeringsuppdraget *att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska*. Utvärderingen, som omfattar insatser genomförda under perioden 2016–2019, inleddes under 2017 och kommer att slutrapporteras skriftligen i början av 2020. Resultat från utvärderingen ska dels användas internt på myndigheten för att utveckla verksamheten och dels utgöra ett beslutsunderlag för regeringen.

Utvärderingen undersöker och bedömer Skolverkets genomförande av insatser och huvudmännens förutsättningar för deltagande i satsningen. Fokus ligger på det organisationsstöd som Skolverket ger till huvudmännen. Detta motsvaras inom de generella insatserna av arbetet med huvudmännens samordnare och inom de riktade insatserna av dialogerna med huvudmännens lokala team.

Utvärderingen undersöker även vilka effekter insatserna har haft på kort sikt. Här avses om huvudmännen stärkt sin förmåga att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete i bemärkelsen att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla sin verksamhet för nyanlända elever. Skolverkets utvärdering ska vidare undersöka hur stödet via samordnare respektive dialogerna med huvudmän påverkar huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Satsningarnas förväntade resultat på medellång sikt är att verksamheter präglas av ett inkluderande förhållningssätt bland huvudmän, skolledare, lärare och övrig skolpersonal med avseende på nyanlända elever, att kvaliteten i undervisningen för nyanlända höjts samt att den organisatoriska kapaciteten har ökat.

Utvärderingen genomförs genom ett flertal datainsamlingstillfällen. Datainsamlingens olika delar fokuserar på olika frågeställningar, berör olika målgrupper samt anpassas tidsmässigt till genomförandets olika faser.

I början av 2019 publiceras en första delrapport som väger samman och analyserar resultat från den datainsamling som hittills har genomförts. Denna delrapport kommer att fokusera på själva genomförandet av insatserna samt på de resultat som har uppnåtts på kort sikt.

5.1 Resultat från datainsamlingen under 2018.

5.1.1 Lärosätesutbildningen ”Nyanlända elevers skolframgång”

Under läsåret 2017/18 har Skolverket erbjudit ett flertal lärosätesutbildningar som på olika sätt rör verksamhet för och undervisning av nyanlända elever. För att ge en bild av deltagarnas upplevelser och därigenom få en bild av värdet av denna typ av lärosätesutbildning har Skolverket vid utbildningens avslut genomfört deltagarenkäter med fokus på genomförande och kortsiktiga resultat för en av dessa utbildningar: Nyanlända elevers skolframgång. Sammanställningen nedan bygger på data som samlats in från de lärosäten som genomfört utbildningar med avslut under VT18. Under 2017/18 har sex lärosäten anordnat utbildningen. Resultatet presenteras i korthet nedan.

Lärosätesutbildningen ”Nyanlända elevers skolframgång” syftar till att stärka skolornas förmåga att erbjuda nyanlända elever en utbildning av hög och likvärdig kvalitet och målet med insatsen är att förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat för dessa elever.

Utbildningen omfattar de obligatoriska skolformerna samt gymnasieskolan. Utbildningen har erbjudits grupper (team) från en och samma skolenhet eller huvudman och målgruppen har varit personal som arbetar med nyanlända elever. Exempel på personalgrupper som har kunnat ingå i en grupp är lärare i alla ämnen, modersmåls-lärare, studiehandledare på modersmål, studie- och yrkesvägledare samt personal från elevhälsan och fritidshem. Det har även varit ett krav att en skolledare eller motsvarande ska delta i respektive grupp.

Enkäterna gick sammanlagt ut till 259 deltagare och det är totalt 173 personer som besvarat enkäterna.²³ Drygt 80 procent av deltagarna som besvarat enkäten arbetar huvudsakligen i grundskolan. Ungefär 10 procent av respondenterna arbetar i gymnasieskolan. Ett mindre antal deltagare från bland annat vuxenutbildningen, särskolan och mottagningskola för nyanlända finns också med bland respondenterna.

Drygt hälften (56 procent) av respondenterna arbetar som lärare, varav cirka 16 procent är modersmålslärare, 18 procent lärare i svenska som andraspråk och cirka 22 procent är lärare i övriga ämnen. Ungefär 10 procent av respondenterna arbetar som skolledare och cirka 16 procent är studiehandledare på modersmål. Andra yrkeskategorier som ingår bland respondenterna är till exempel speciallärare, fritidspedagog och personal som arbetar med kartläggning av nyanlända elevers kunskaper.

Enkätresultaten tyder på att respondenterna överlag är nöjda med utbildningen då drygt nio av tio deltagare i helhet bedömer utbildningen som mycket bra (38 procent) eller ganska bra (53 procent). Vidare anser ungefär tre fjärdedelar (75 procent) att utbildningen i mycket hög grad (22 procent) eller ganska hög grad (53 procent)

²³ Följande lärosäten har anordnat utbildningen under 2017/18 (antal respondenter inom parentes): Högskolan Dalarna (20), Karlstad universitet (26), Lunds universitet (82), Mittuniversitet (12), Mälardalens högskola (20) och Stockholms universitet (13). Mälardalens högskola avslutade en av sina utbildningar redan i januari innan den gemensamma uppföljningsenkäten var fastslagen. Deltagare från denna omgång ingår alltså inte i dataunderlaget till denna redovisning. Observera att inte alla respondenter har svarat på varje fråga.

har stärkt dem i sin yrkesroll. Många deltagare lyfter fram det kollegiala utbytet inom utbildningen som särskilt stärkande. Andra anser att de som en följd av utbildningen har fått en större samsyn inom sin verksamhet och insett vikten av samarbete mellan olika personalkategorier i arbete med nyanlända elever. Vissa anger även att de stärkts till följd av att de genom utbildningen har introducerats för nya strategier, metoder eller verktyg som de kan använda i sitt arbete.

Omkring en femtedel av respondenterna (21 procent) anger att utbildningen sammantaget i ganska låg grad (16 procent) eller i mycket låg grad/inte alls (5 procent) har stärkt dem i sin yrkesroll. Vissa önskar att utbildningen skulle tagit upp fler praktiska exempel samt att den i ännu grad borde fokusera på konkreta verktyg och metoder som personal kan använda sig av i arbetet med nyanlända elever. Ett fåtal deltagare anger att det inte kändes som att utbildningens innehåll var riktad mot deras yrkesgrupp, då de varken arbetade som lärare eller studiehandledare, och att utbildningen därför inte stärkt dem i deras yrkesroll i någon högre grad.

Knappt nio av tio deltagare (86 procent) anser att de i mycket hög grad (38 procent) eller i ganska hög grad (48 procent) har kunnat relatera utbildningens innehåll till sin arbetssituation. Ungefär tre fjärdedelar (75 procent) av respondenterna anser även att utbildningen i mycket hög grad (21 procent) eller i ganska hög grad (54 procent) har gett dem konkreta verktyg som de har användning för i deras dagliga arbete. Det mest förekommande exemplet deltagarna lyfter fram i samband med denna fråga är att de bedömer att de har fått större kunskap om språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt. Andra anger att de förbättrat sin kunskap om verktyg för att genomföra en kartläggning av nyanlända elevers kunskaper.

När det kommer till frågor som rör utbildningens genomförande bedömer cirka 84 procent av respondenterna att utbildningens svårighetsgrad varit väl anpassad för deras förutsättningar. Ungefär lika många deltagare (85 procent) tycker också att de i mycket (32 procent) eller ganska hög grad (53 procent) har fått det stöd de behöver från lärosätet för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Vidare anger ungefär tre fjärdedelar (77 procent) av deltagarna att kursens genomförande, i form av t.ex. upplägg och schemaläggning, i mycket hög grad (25 procent) eller i ganska hög grad (52 procent) varit väl anpassad efter deras förutsättningar att delta.

Även om en majoritet av deltagarna överlag verkar nöjda med utbildningen går det att se vissa skillnader mellan de olika yrkeskategorierna som deltagit i insatsen. Inom gruppen av deltagare som arbetar som lärare, vilka sammanlagt är drygt hälften av samtliga respondenter i uppföljningen, verkar modersmållärare överlag vara de som anser att sig haft mest nytta av utbildningen. Därefter kommer de som angivit att de arbetar som lärare i övriga ämnen. De deltagare som är lärare i svenska som andraspråk är de som i genomsnitt anser sig ha stärkts minst av utbildningen bland respondenterna i denna grupp.

Till exempel är det ungefär åtta av tio (78 procent) av modersmållärarna som anser att utbildningen i mycket hög grad (26 procent) eller i ganska hög grad (52 procent) gett dem konkreta verktyg som de har användning för i deras dagliga arbete. I jämförelse är det ungefär hälften (53 procent) av lärarna i svenska som andraspråk som svarat i mycket hög grad (10 procent) eller i ganska hög grad (43 procent) på samma fråga. Vidare är det lite drygt 40 procent av modersmållärarna som anser att utbildningen i mycket hög grad stärkt dem i deras yrkesroll, medan motsvarande

andel för lärarna i svenska som andraspråk är ungefär 13 procent. Vissa av lärare i andraspråk anger i samband med denna fråga att man inte tycker att utbildningen tog upp så mycket ny information, utan att mycket av det som togs upp i kursen var repetition från tidigare utbildningar, och att man därför inte stärkts i sin yrkesroll i någon högre grad. Detta skulle till exempel kunna vara något som förklarar skillnaderna mellan de olika lärarkategorierna. Vidare, på frågan om hur deltagare uppfattade utbildningens svårighetsgrad var det knappt en fjärdedel (23 procent) av SVA-lärarna som ansåg att nivån var för låg utifrån deras förutsättningar, jämfört med cirka 11 procent av modersmålslärarna och 5 procent av lärare i övriga ämnen.

I enkäten har de skolledare som deltagit i insatsen även fått ge exempel på förändringar som man genomfört i verksamheten som en följd av utbildningen. Det mest förekommande exempel som anges är att man infört förändringar i syfte att skapa bättre samarbete mellan olika personalgrupper på skolenheten, till exempel genom att ta fram riktlinjer som tydliggör de olika personalgruppers ansvar och arbetsuppgifter eller att man avsatt tid i schemat för möte mellan lärare, modersmålslärare och studiehandledare.

5.1.2 Dialogen inom nyanländas lärande – urval 3 och 4

Denna redovisning sammanfattar resultaten från uppföljningen av Skolverkets dialoger med de huvudmän som Skolverket valde ut att ingå i det tredje och fjärde urvalet av huvudmän som erbjuder riktade insatser för nyanlända elever. Uppföljningen genomfördes som en enkätundersökning under våren 2018. En liknande uppföljning av den första urvalsgruppen i insatsen genomfördes 2016. Målgruppen för enkäten var deltagarna i de lokala teamen. Undersökningen baseras på svar från 123 av sammanlagt 152 deltagare, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 81 procent. Enkätstudien är en del av Skolverkets samlade utvärdering av de insatser som genomförs inom ramen för regeringsuppdraget under perioden 2016–2019.

Syftet med uppföljningen är att ta del av de erfarenheter som deltagarna i huvudmännens lokala team har av dialogen. Enkätens teman och frågor har, i den utsträckning det har varit möjligt, koordinerats med motsvarande uppföljning av dialogerna inom Skolverkets uppdrag samverkan för bästa skola. Detta för att möjliggöra jämförelse av resultat. Resultaten från uppföljningen bildar ett av flera underlag som tas fram inom ramen för den samlade utvärdering som genomförs av insatsen.

Överlag ger enkätsvaren en likartad bild jämfört med den tidigare uppföljningen som gjordes av den första urvalsomgången. Sammanfattningsvis kan sägas att deltagarna förefaller vara nöjda med Skolverkets stöd och med hur dialogerna genomförs. Utöver att vissa deltagare upplever att tiden för att delta i arbetet är begränsad utifrån deras ordinarie arbetssituation, framkommer få kritiska synpunkter i vår uppföljning. En jämförelse av resultaten med motsvarande uppföljning som görs inom ramen för utvärderingen av Samverkan för bästa skola visar att deltagarna i båda insatserna ger uttryck för en liknande nivå av nöjdhet med processen generellt.

I mer detalj visar enkätsvaren att en betydande majoritet av deltagarna i de lokala teamen anser att den information de har fått om samverkan med Skolverket och om sitt deltagande i de riktade insatserna för nyanlända elever har varit tillräcklig.

Ett fåtal av deltagarna upplever att det finns en osäkerhet kring Skolverkets respektive huvudmännens ansvar i samverkansarbetet. Det förefaller vidare finnas en bred insikt bland deltagarna om varför deras huvudmän har blivit utvalda att ta del av insatsen. Deltagarna har olika uppfattningar om huruvida det har funnits tillräckligt med tid för att genomföra arbetet med nulägesanalys och åtgärdsplan. Hälften av de svarande anser att tiden har varit tillräcklig och cirka en femtedel anser att den i ganska liten utsträckning eller inte alls räckt till.

Enkätsvaren visar vidare att deltagarna är nöjda med Skolverkets processtödjare. Enligt deltagarna har processtödjarna lyckats väl med att genomföra dialogerna på det sätt som var planerat. De uppfattas också ha varit tillgängliga för kontakt mellan mötena. Av deltagarnas svar framgår även att en klar majoritet är nöjda med Skolverkets stöd i arbetet med att genomföra nulägesanalys och formulera åtgärdsplan. Särskilt nöjda är deltagarna med det stöd som de fått med att genomföra nulägesanalysen, hälften av respondenterna anser att Skolverket bidrog med ett ”mycket bra stöd” i den processen.

Bland de som haft rollen som teamansvariga svarar 70 procent att det lokala teamet har samverkat med representanter från den politiska nivån hos huvudmannen. Den vanligaste formen av samverkan har varit fortlöpande dialog med förvaltningsledning, deltagande i informationsmöte med Skolverket och information om det löpande arbetet i det lokala teamet.

Svaren i enkäten tyder på att många olika yrkesgrupper (samt även elever) har varit delaktiga i arbetet med att ta fram både nulägesanalysen och åtgärdsplanen. Vi ser dock att det är en större mångfald av yrkesgrupper som deltar i arbetet med nulägesanalysen jämfört med åtgärdsplanen, vilket bekräftar det mönster som vi såg i den tidigare uppföljningen av det första urvalet. Elever, studiehandledare på modersmål, studie- och yrkesvägledare, elevhälsa samt (i viss utsträckning) lärare deltar i mindre utsträckning i framtagandet av åtgärdsplanen jämfört med andra grupper. I de flesta fall har rektorer, samordnare, förvaltningschefer och förvaltningstjänstemän deltagit i både framtagandet av nulägesanalys och åtgärdsplan. Vanligt är också att lärare med övergripande utvecklingsansvar och representanter från huvudmannens politiska nivå har involverats i arbetet.

Enkätsvaren visar att nio av tio deltagare anser att framtagandet av åtgärdsplan har gett ökade kunskaper om vad i huvudmannens organisation som behöver stärkas för att utveckla mottagandet av nyanlända, och vad i utbildningen som behöver utvecklas för att förbättra nyanlända elevers kunskapsresultat. Något färre, men likväl över 70 procent av deltagarna, anser att arbetet med åtgärdsplanen har gett ökade kunskaper om forskning och beprövad erfarenhet om mottagande och utbildning av nyanlända elever.

Nästantill alla teamansvariga som besvarat enkäten anser att processen med att ta fram en åtgärdsplan har stärkt huvudmannens förmåga att införa perspektiv avseende nyanländas utbildning och lärande i organisering och uppföljning av verksamheten samt i det systematiska kvalitetsarbetet. Framförallt anser teamledarna att processen har bidragit till att skapa en samsyn mellan huvudmannens politiska nivå, förvaltningschef och rektorer kring vilka åtgärder som behöver prioriteras. Därtill anser sju av tio teamansvariga att Skolverket har tydliggjort hur det lokala teamets arbete ska förhålla sig till samordnarens uppdrag, ett fåtal ansåg att detta inte hade

tydliggjorts. Slutligen visar enkäten att nio av tio teamansvariga anser att kombinationen deltagande i ”riktade insatser” och samordnare har påverkat huvudmannens arbete med nyanländas lärande positivt.

5.1.3 Kvalitativa fallstudier

Skolverket har upphandlat en extern utvärderare (Kontigo AB) för att under 2018 - 2019 genomföra fallstudier hos ett urval av skolhuvudmän som erhåller stöd inom ramen för myndighetens regeringsuppdrag att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända barn och elever.

Fallstudierna har genomförts hos fem skolhuvudmän, varav samtliga tar del av Skolverkets generella insatser för att stärka huvudmannens arbete med nyanländas lärande och två dessutom tar del av Skolverkets riktade insatser. De fem huvudmännen har valts ut för att också avspegla en spridning med avseende på organisationens förutsättningar och tidigare erfarenheter av att ta emot och bedriva undervisning för nyanlända barn och elever och elever med annat modersmål än svenska. De fem huvudmännen har kategoriserats enligt följande: landsbygdskommunen, utbildningsförbundet, större staden, pendlingskommunen och storstaden. Hos de fem skolhuvudmännen har analyser av åtgärds- och utvecklingsplaner, gruppintervjuer med företrädare för huvudmannens verksamhet samt klassrumsobservationer av undervisning för nyanlända genomförts. De fem fallstudierna har kompletterats av referensintervjuer med ytterligare tio skolhuvudmäns samordnare för nyanlända elever. Uppdragets första del har genomförts under våren 2018 och är en nulägesanalys, där förutsättningarna för att genomföra och uppnå önskade effekter av huvudmannens framtagna utvecklings- och åtgärdsplanerna på olika nivåer i styrkedjan studeras. Studiens resultat beskriver förhållandena hos de huvudmän som ingår i studien och är inte till samtliga kommuner som tar del av Skolverkets riktade och generella insatser för att stärka arbetet med nyanlända elever. I slutsatserna från studien bedömer utvärderarna att de medverkande huvudmännen överlag har goda förutsättningar att implementera sina planerade åtgärder, samtidigt som förutsättningarna varierar mellan olika huvudmän. Särskilt viktiga faktorer som lyfts fram för en framgångsrik implementering är att huvudmannen har en tydlig plan och ett väldefinierat ägarskap för åtgärderna, att arbetet ges en bred förankring i ett team med företrädare från olika nivåer i den lokala styrkedjan, samt att nyanländas lärande prioriteras av huvudmannen. Skolverkets organisationsstöd bedöms ha stärkt huvudmannens förutsättningar att genomföra de åtgärder som slås fast i åtgärds- och utvecklingsplaner och utvärderarna gör bedömningen att de planerade åtgärderna kan antas bidra till de önskade effekterna för Skolverkets regeringsuppdrag som helhet.

Studien pekar samtidigt på att huvudmännen i högre grad har planerat åtgärder för att utveckla sin organisatoriska kapacitet och undervisningens kvalitet, medan åtgärder som handlar om att utveckla förhållningsätt kring nyanlända elever tycks förekomma i lägre grad. Det tycks också finnas en viss övervikt av åtgärder med lärare och övrig skolpersonal som målgrupp, medan åtgärder riktade mot huvudmannan- och rektorsnivån förekommer i lägre grad. I den mån huvudmannanivån involveras tycks det också ofta vara förvaltningsnivån snarare än den politiska nämnden som utgör målgrupp.

Med utgångspunkt i de resultat som framkommer i studien rekommenderar utvärderarna att Skolverket i det fortsatta arbetet analyserar hur insatserna kan stärkas med avseende på utveckling av förhållningssätt, att myndigheten verkar för en ökad anpassning av de generella insatserna till lokala förutsättningar och behov samt att planering påbörjas för hur myndighetens insatser ska utvecklas och övergå till ordinarie arbete i huvudmännens egna organisationer. Avslutningsvis understryks Skolverkets roll som nationell aktör för att säkerställa att den utarbetade kompetensen bibehålls i skolsystemet.

6. Analys, slutsatser och framåtblick

Målet med regeringsuppdraget är högre måluppfyllelse i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och förbättrade förutsättningar för goda kunskapsresultat för eleverna i grund- och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna.

För att kunna följa om arbetet är på väg mot målet har Skolverket identifierat att den förväntade effekten på kort och medellång sikt är en stärkt förmåga hos huvudmän och skolor att erbjuda nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig kvalitet. Denna effekt förväntas ta sig uttryck i en ökad flexibilitet i mottagandet av och utbildningen för nyanlända elever samt ökad kvalitet på det systematiska kvalitetsarbete som stödjer lärande för nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska. En annan indikator på att effekten är nådd är om undervisningens kvalitet höjts.

I denna rapport har sammanfattningar av den information²⁴ som finns tillgänglig presenterats. Sammanfattningarna har syftat till att synliggöra hur genomförandet av regeringsuppdraget att genomföra insatser för att stärka utbildningens kvalitet för nyanlända elever och vid behov för elever med annat modersmål än svenska fungerar och vad det leder till. Dessa beskrivningar analyseras i detta avsnitt i förhållande till uppdragets mål och förväntade effekter. Dessutom beskrivs vilka slutsatser myndigheten drar med utgångspunkt i befintlig information.

Slutsatserna måste läsas mot bakgrund av att situationen i samhället och hos enskilda huvudmän är föränderlig, det som verkar fungera väl med den situation som råder idag kanske behöver revideras längre fram. Slutsatserna som dras är därmed preliminära och kan komma att förändras över tid.

6.1 Resultat

Regeringsuppdragets mål är samma oavsett vilken arbetsform Skolverket använder. De effekter och indikatorer som Skolverket använder för att säkra att insatserna leder åt rätt håll gäller för hela målet. Trots detta är det svårt att isolera för vilka av eventuellt iakttagbara effekter som beror på Skolverkets insatser och vilka som beror på andra faktorer.

Alla insamlade underlag ger en samstämmig bild av att förutsättningarna för ökad kvalitet på verksamheten för de nyanlända barnen och eleverna verkar förbättras

²⁴ Skolverket har under året samlat in redovisningar, enkätsvar och utvärderingar av olika slag samt dessutom gjort besök hos huvudmän och på utbildningstillfällen. Denna gång har också elevresultat för huvudmännen i urval 1 och 2 inom de riktade insatserna hämtade från databasen SIRIS använts.

hos de huvudmän som tar del av Skolverkets insatser. Även i fallstudien som genomförts av en extern konsult konstateras att insatserna skapar förbättrade förutsättningar. Med detta som grund drar Skolverket slutsatsen att genomförandet är i linje med regeringsuppdragets mål. Skolverkets slutsats blir att såväl generella som riktade insatser är relevanta arbetsmodeller som ska genomföras även fortsättningsvis. Bidraget för samordnarna kommer inte att betalas ut efter 2018 men stödet till samordnarna i form av nätverksträffar under ledning av RUC kommer att fortsätta. Samordnarna kommer också att erbjudas möjlighet till handledning tillsammans med representant från huvudmännen att utveckla sitt systematiska kvalitetsarbete. Likvärdighetsbidraget utgör dessutom ytterligare förstärkning av huvudmännens arbete med likvärdighet och förbättrade kunskapsresultat.

Det är svårt att med säkerhet veta hur information och stöd på webben används och vilka effekter detta leder till eftersom användarna av webbaserat material är anonyma och det inte heller går att veta om de som laddar ner material faktiskt använder dem eller hur de i så fall gör det. Skolverket strävar efter att hitta modeller för att undersöka detta för att på så sätt i framtiden kunna skapa digitala stödmaterial som ännu bättre motsvarar målgruppernas behov och som har kapacitet att bidra till att påverka verksamhetens kvalitet. Det myndigheten idag kan konstatera är att det är många besökare på Skolverkets webbplats om nyanlända elever <https://www.skolverket.se/skolutveckling>. De mest nedladdade materialen är Kartläggningmaterialet samt Bygga svenska. Även generell information på webbplatsen är välanvänd liksom webbutbildningar och liknande erbjudande. Många använder också webbplatsen för att hitta och anmäla sig till t.ex. dialogmöten och konferenser.

Det finns ännu inga mätbara resultat som kan visa om resultaten för eleverna har förbättrats. Skolverket har analyserat statistik från databasen SIRIS som rör huvudmännen som ingår i det första och andra urvalet i de riktade insatserna. Denna ger ingen entydig bild, resultaten varierar inom aspekterna meritvärde, behörighet till yrkesprogram på gymnasieskolan samt uppnått kunskapskrav i alla ämnen mycket inom och mellan huvudmän samt mellan de olika läsåren under perioden 2014/15–2017/18. Skolverket kommer att fortsätta att följa resultatrapporteringen i SIRIS framöver.

I del- och slutredovisningar från huvudmännen inom de riktade insatserna uppges också att insatserna haft effekter på styrning, ledning och samarbetet inom den lokala styrkedjan samt att frågan om de nyanlända och flerspråkiga barnen och eleverna är mer synliga i hela organisationen och ansvaret för dem är mer gemensamt än tidigare. Även samordnarfunktionen verkar ha gett effekter på det systematiska kvalitetsarbetet hos huvudmännen enligt sammanställningarna från RUC. Detta bekräftar Skolverkets uppfattning av att insatserna är i linje med regeringsuppdragets mål.

Fortsättningsvis kommer Skolverket att utveckla stödet för huvudmän inom de riktade insatserna i skrivandet av del- och slutredovisning. Det är också viktigt att stödet i att formulera mål och effekter med koppling till planerade insatser utvecklas. På så sätt hoppas myndigheten att huvudmännen bättre ska kunna följa upp sitt utvecklingsarbete och kunna se om det sker utveckling på det sätt som var avsett. Detta är viktigt även för huvudmän som inte ingår i de riktade insatserna och sedan

2018 finns också stöd på webben i form av modulerna ”Leda förändring” och ”Kvalitetsverkstaden”.

I de enkäter som genomförs efter termin ett i de riktade insatserna framkommer en stor nöjdhet med arbetet. Här lyfts också att det är många olika yrkeskategorier involverade i analysarbetet men att denna delaktighet minskar när åtgärdsplanen ska tas fram. Risken med detta är att alla i styrkedjan i slutänden då inte känner sig delaktiga eller informerade i de beslut om vilka insatser som ska prioriteras som huvudmannen och Skolverket fattar. I arbetet med kommande urval ska Skolverket därför synliggöra betydelsen av att involvera fler även i framtagningen av åtgärdsplaner. Även i generella utvecklingsinsatser betonar Skolverket betydelsen av delaktighet och att huvudman och rektor är involverade i utvecklingsarbetet.

I den fallstudie som Skolverket har genomfört framgår att huvudmannen behöver ha ett tydligt ägarskap av de åtgärder som tas fram och planeras. Inom ramen för samordnarinsatsen har det systematiska kvalitetsarbetet stärkts och nyanländas lärande prioriteras av huvudman. Utvärderarna gör bedömningen att de fortsatt planerade åtgärderna kan antas bidra till att huvudmännen fortsätter utveckla sin organisatoriska kapacitet, medan åtgärder om att utveckla förhållningssätt kring nyanländas behöver utvecklas ytterligare.

6.2. Insatser

Insatser som räknas som generella är sådana som är tillgängliga för alla som vill och behöver utveckla sin verksamhet. Det innefattar erbjudandet om att utse samordnare, lärosätes- och webbutbildningar, information och stödmaterial på webben. Generella insatser publiceras, med få undantag, inom de nationella skolutvecklingsprogrammen på Skolverkets webbplats. Riktade insatser är sådana där myndigheten efter ett urvalsförfarande erbjuder huvudmän att delta i. Skolverket har redan tidigare dragit slutsatsen att båda dessa typer av insatser behövs för att möta alla målgruppers behov.

Riktade insatser innebär att huvudmännen får processtöd på plats i sin egen organisation. Insatsen innebär att huvudmannen genomför en nulägesanalys och tar sedan fram och genomför insatser som syftar till att öka måluppfyllelsen och förbättra förutsättningarna för goda kunskapsresultat. Arbeta pågår under minst två år då det kontinuerligt följs och följs upp. Skolverket har i insamlade dokument och underlag många utsagor om att processtödet leder till kvalitetshöjning av arbetet på lokal nivå samt att ansvaret för nyanlända och flerspråkiga barn och elevers lärande nu verkar vara fördelat på fler i styrkedjan än vad som varit fallet tidigare.

De generella insatserna bygger på samma antagande, dvs att man måste ta reda på nuläge och behov innan man beslutar sig för vilka utvecklingsinsatser som ska genomföras i en organisation. Samordnarnas uppgift är att bidra med detta men även insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen bör användas först efter att huvudmannen säkerställt vilket utvecklingsområde som ska prioriteras. Analysverktyg för ändamålet finns att hämta på Skolverkets webbplats.

Myndigheten drar slutsatsen att det är framgångsrikt för huvudmän att, med eller utan riktat stöd från Skolverket, arbeta med sitt systematiska kvalitetsarbete så att det leder till kunskap om och ägarskap i vilka områden som ska prioriteras i kommande utvecklingsarbeten. Skolverket arbetar kontinuerligt med att synliggöra detta

för huvudmännen samt med att förbättra och förtydliga de insatser och mallar som myndigheten erbjuder såväl inom generella som inom riktade insatser. Framöver kommer myndigheten att i ökad grad utforma generella insatser som paketeras och anpassas för att möta behov som visar sig i arbetet med riktade insatser. Skolverket kommer att pröva möjligheten att sätta samman befintliga insatser i utvecklingspaket med olika teman som formeras med utgångspunkt i det som myndigheten uppfattar är efterfrågat.

Ett exempel på ett sådant utvecklingspaket skulle kunna vara språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt som är det område flest huvudmän identifierar behov av både inom riktade och generella insatser. I många av Skolverkets befintliga insatser på t.ex. lärportalen finns material som handlar om detta område och dessa skulle myndigheten kunna paketera om så att de blir mer lättillgängliga och anpassade till behoven. Utvecklingspaketen kan också kompletteras med förslag på hur ett utvecklingsarbete kan läggas upp med utgångspunkt i de material som ingår. Behov av sådant stöd har till exempel identifierats i den så kallade SKUA-utvecklarutbildningen²⁵ som huvudmän inom de riktade insatserna erbjuds. Deltagarna i denna är genomgående mycket nöjda med själva grundutbildningen men för att klara av att ta ansvar för att planera och genomföra utvecklingsuppdrag i sin hemkommun på ett effektivt sätt skulle sådana utvecklingspaket kunna vara ett komplement till utbildningen.

Förutom språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt är det också vanligt att huvudmannen identifierar behov av att utveckla och förbättra sin organisations systematiska kvalitetsarbete. Inom detta område genomförs många insatser med hjälp av lärosäten för utbildning och handledning av huvudmannen och rektorerna. De flesta är nöjda med detta men det finns exempel på huvudmän som upplever att det är för hög teoretisk nivå. I vissa fall har insatserna ganska snabbt fått genomslag på verksamhet, styrning och ledning, men det finns också exempel på att hela styrkedjan inte involveras vilket huvudmännen behöver uppmärksammas på framöver. Skolverkets slutsats är att systematiskt kvalitetsarbete är väsentligt för att utvecklingsarbetet ska kunna få påverkan på verksamheten och kommer därmed även framöver att prioritera sådana insatser. De insatser som rör systematiskt kvalitetsarbete och är publicerade på Skolverkets webbplats blir ett väsentligt inslag i det fortsatta stödet till huvudmännen. Eventuellt skulle även alla befintliga insatser som rör systematiskt kvalitetsarbete kunna packas ihop i ett utvecklingspaket där också betydelsen av att inkludera nyanlända och flerspråkiga barns och elevers utveckling och lärande synliggörs.

Att det är stort fokus på områdena språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt samt systematiskt kvalitetsarbete konstateras också i fallstudien²⁶ som genomförts av extern utvärderare. Huvudmännen i studien har i hög grad planerat åtgärder för att utveckla sin organisatoriska kapacitet och undervisningens kvalitet, medan åtgärder som handlar om att utveckla förhållningsätt kring nyanlända elever tycks förekomma i lägre grad. Detta syns även i sammanställningen av inlämnade slutredovisningar. I det fortsatta arbetet avser Skolverket att säkra att även attityder och förhållningsätt synliggörs i analysen och att utvecklingsinsatser kring dessa områden i

²⁵ Utbildning för handledare inom Språk- och Kunskapsutvecklande Arbetssätt. För närmare beskrivning se avsnitt 4.2.1

²⁶ Se avsnitt 5 Utvärdering

större utsträckning än idag prioriteras. Insatser inom de nationella skolutvecklingsprogrammen som rör värdegrunden skulle kunna packas ihop i ett annat utvecklingspaket och användas inom de riktade insatserna såväl som av huvudmän som själva identifierat sådana utvecklingsbehov.

Framöver antar Skolverket att behovet av insatser som syftar till att stötta huvudmannen att genomföra den nya regleringen om till exempel studieplan på högsta-diet och anpassad timplan kan komma att öka och under hösten kommer myndigheten att se över vilket stöd som kan ges i dessa frågor. Framöver är det också centralt att perspektivet nyanlända och flerspråkiga barn och elever synliggörs i såväl befintliga som planerade insatser. Myndigheten behöver dessutom ytterligare betona vikten av att utvecklingsområden och insatser planeras och väljs ut med utgångspunkt i analyser inom huvudmannens systematiska kvalitetsarbete. Inom de riktade insatserna är det dessutom viktigt att myndigheten fortsätter att följa hur arbetet med att organisera, genomföra och följa upp genomförda insatser fungerar för att säkerställa att insatserna håller hög kvalitet, genomförs på ett effektivt sätt samt att önskade effekter av genomförda insatser är möjliga att följa upp.

I regeringsuppdraget anges att utsatta bostadsområden särskilt ska uppmärksammas. Genom olika studier vet vi sedan tidigare att likvärdigheten minskar inom skolväsendet och att det är stora skillnader i måluppfyllelsen bland elever utifrån socioekonomisk bakgrund. Utlandsfödda elever och elever födda i Sverige men med utlandsfödda föräldrar har väsentligt lägre resultat. För skolor i utsatta bostadsområden är detta ofta väldigt tydligt. Skolverket genomför under hösten en konferens där huvudmän, skolchefer och rektorer som berörs av frågan bjuds in till rundabordsdiskussioner och till att ta del av relevant forskning och dela exempel på olika sätt att arbeta med frågan. Resultatet av konferensen tillsammans med annat myndighetsinternt arbete kommer att utgöra grund för planering av ytterligare insatser för att stärka huvudmännens arbete med det kompensatoriska uppdraget och minska segregationens effekter i utsatta bostadsområden.

Skolverkets stöd till huvudmän att planera och genomföra insatser med hjälp av det så kallade likvärdighetsbidraget syftar också till detta.

6.3 Målgrupper

I regeringsuppdraget anges att målgrupper för insatserna ska vara huvudmän, förskolechefer, rektorer, förskollärare, lärare i alla ämnen, modersmåls lärare, studiehandledare på modersmålet, annan personal inom förskola, grundskola och motsvarande skolformer samt gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Med annan personal menar Skolverket i det här uppdraget exempelvis personal inom elevhälsa, skolbibliotek, fritidshem samt studie- och yrkesvägledning. Genom de generella insatserna strävar Skolverket att ta fram insatser som specifikt riktar sig till målgruppernas olika verksamheter och behov. Det riktade stödet vänder sig i första hand till huvudmannanivån men tanken är att huvudmännen i sin tur ska rikta utvecklingsinsatser mot alla eller de av de angivna målgrupperna som är prioriterade i deras verksamhet.

Delaktighet och samarbete inom och mellan olika målgrupper lyfts ofta som framgångsfaktorer i forskning som rör skolutveckling. Detta synliggörs i Skolverkets genomförande av detta regeringsuppdrag där analysverktygen som erbjuds synliggör

betydelsen av att involvera många i analys och framtagande av åtgärder. I de riktade insatserna ställs krav på att formera ett lokalt team för analys och utvecklingsarbete och många huvudmän uppger att detta bidragit till att de lyckas etablera samarbetet i styrkedjan samt skapa delaktighet i arbetet. Många lyfter också betydelsen av samarbete och nätverkande med andra parter och kommuner som en framgångsfaktor i utvecklingsarbetet så som till exempel nätverksträffarna för samordnare som RUC ansvarar för. De utvecklingsplaner som samordnarna lämnat in till RUC visar också de att det är vanligt att huvudmännen planerar kompetensutvecklingsinsatser som bygger på det kollegiala lärandet och att många av dem avser att använda material från Skolverket i detta arbete. Många av de generella insatserna som erbjuds på Skolverkets webbplats är avsedda att användas i ett kollegialt lärande och synliggör också vikten av att huvudman och rektor medverkar i arbetet.

Enligt fallstudien som beskrivs i avsnitt 5 riktar de flesta av de genomförda insatserna, såväl generella som riktade, till lärare och övrig skolpersonal, medan åtgärder riktade mot huvudmän- och rektornivån förekommer i lägre grad. I den mån huvudmannanivån involveras tycks det också ofta vara förvaltningsnivån snarare än den politiska nämnden som utgör målgrupp. Detta är viktiga slutsatser som Skolverket tar med sig i det fortsatta arbetet. Det är ännu så länge också mycket få insatser som riktar sig till grund- och gymnasiesärskolan och även vuxenutbildningen och fritidshemmet har endast i enstaka fall prioriterats för utvecklingsinsatser. Framöver kommer myndigheten att se över de verktyg som erbjuds huvudmännen i analysarbetet på Skolverkets webbplats för att säkerställa att de är användbara för alla målgrupper. Myndigheten kommer framöver också att se över utbudet av insatser för att synliggöra vilka av de befintliga insatserna som är relevanta för vilka målgrupper. Processstöderna inom de riktade insatserna kommer dessutom att arbeta aktivt för att stödja huvudmännen att inkludera alla målgrupper i analysen och vid behov även i valet av vilka insatser som ska prioriteras för genomförande.

Skolverket drar med utgångspunkt i denna information slutsatsen att det lokala teamet fyller en viktig funktion för genomförandet av de riktade insatserna för nyanländas lärande och att arbetet även fortsättningsvis kommer att läggas upp på samma sätt. Det blir viktigt framöver att säkra att de lokala team som huvudmännen formerar får mandat för arbetet och möjlighet att involvera andra. Det är också viktigt att Skolverket säkerställer att alla målgrupper involveras i såväl analysarbetet som i framtagande av åtgärdsplaner och att det lokala teamet har en struktur för hur detta ska gå till. Lärdomar från de riktade insatserna kan också komma att synliggöras för andra så att huvudmän vid behov själva kan välja att organisera och genomföra utvecklings- och förbättringsarbete på det sätt som framstår som välfungerande inom de riktade insatserna. Skolverket kommer dessutom även fortsättningsvis att arbeta för att de verktyg och det stöd som myndigheten erbjuder huvudmännen utvecklas och förbättras kontinuerligt. Dessutom kommer myndigheten fortsätta att erbjuda möjligheter till nätverksmöten, både till de huvudmän som ingår i urvalet för riktade insatser och för samordnare hos alla huvudmän i syfte att skapa goda förutsättningar för samarbete över kommun- och målgruppsgränser.

Delaktighet i styrkedjan kan också innebära att huvudman och rektor använder sig av ett distribuerat ledarskap genom att till exempel ge förstelärare eller andra ansvar

att leda utvecklingsarbete lokalt. Skolverkets fortsatta stöd kopplat till samordnarfunktionen syftar till att stödja huvudmän i detta arbete.

Framöver behöver myndigheten fortsätta att följa utvecklingen och identifiera vilka behov som olika målgrupper har för att säkerställa att stödet som erbjuds är relevant. Skolverket kommer dessutom även fortsättningsvis att i alla insatser som erbjuds framhålla betydelsen av att huvudman och rektor är involverade i planering och genomförande av utvecklingsinsatser. Flera av de generella insatserna kommer i framtiden tydligare att vända sig till huvudmannanivån för att de sedan i sin tur ska kunna leda utvecklingsarbetet i sin organisation.

6.4 Utmaningar

Som tidigare konstaterats är det en stor utmaning att förstå om, hur och vilken effekt genomförda insatser har på verksamheternas kvalitet. I de riktade insatserna ger dock samtal och dokumentation från huvudmän som ingår i samarbetet förhållandevis tydliga signaler om vad som fungerar och vad som kan behöva utvecklas.

Användning och effekter av insatser som publiceras på webben och som huvudmän, rektorer, lärare och andra fritt väljer bland är svårare att följa upp. Skolverket strävar efter att huvudmän som ingår i de riktade insatserna i allt större utsträckning ska använda dessa insatser i sitt utvecklingsarbete. Det gör att processtödarna i högre grad kommer att kunna följa upp insatsernas effekter i de samtal de för med huvudmännen och i del- och slutredovisningar.

Lärosätesutbildningar och konferenser är andra insatsformer som Skolverket erbjuder som generella insatser via webben. Inom ramen för det regeringsuppdrag som redovisas i denna rapport har flera olika utbildningar och konferenser erbjudits. Genomförandet av dessa följs upp genom att deltagarna svarar på några enkätfrågor. Med hjälp av dessa vet vi att själva utbildningarna och konferenserna ofta är uppskattade och håller en hög kvalitet. Vilken effekt de sedan har på verksamheten är svårare att följa upp eftersom det är beroende av vilka förutsättningar den som genomgått en utbildning får på hemmaplan att utveckla arbetet i förhållande till de kunskaper som utbildningen gett.

Ett exempel på svårigheter som kan uppstå är en lärosätesutbildning för studiehandledare som många huvudmän och rektorer valt att anmäla deltagare till. Utbildningen leder till ökad förståelse för hur viktigt det är att studiehandledare och ämneslärare ges möjlighet att samarbeta och planera undervisningen tillsammans. Då ansvariga chefer sällan deltar eller sätter sig in i exakt vad utbildningen berör anpassas inte verksamheten så att sådana samarbeten blir möjliga. Även när det gäller lärosätesutbildningar och konferenser är det därför betydelsefullt att Skolverket når ut till huvudmän och rektorer så att de kan skapa förutsättningar för den som genomgått en utbildning eller deltagit i en konferens att bidra till den fortsatta utvecklingen på lokal nivå. Samtidigt är det förenat med stora svårigheter för huvudman och rektor att fysiskt delta vid alla utbildningstillfällen och på alla konferenser som genomförs. Ett webbmaterial som syftar till att stödja huvudman och rektor kring hur man kan arbeta med dessa frågor planeras och utvecklas därför av Skolverket under 2018 och 2019.

Samhällsutvecklingen påverkar intresset för och behovet av insatser som rör nyanlända och flerspråkiga barn och elever. En utmaning är att synliggöra betydelsen av

fortsatt fokus på dessa frågor trots att asylinvandringen har minskat vilket verkar påverka föreställningen om att det nu är färre nyanlända barn och elever förskola och skola. Då det är många förändringar på gång och då Skolverket har många olika utvecklingsuppdrag som innebär erbjudande om utvecklingsinsatser finns en risk att huvudmän mot bakgrund av den föreställningen inte anser att de kan prioritera frågan om nyanlända och flerspråkiga barn och elever på samma sätt längre. Totalt har 284 huvudmän tackat ja till utse en samordnare och hittills har de flesta som erbjudits samarbete inom de riktade insatserna tackat ja till att delta. Detta tyder på att frågan fortfarande är prioriterad hos huvudmännen. Processtödjarna upplever dock att de får jobba lite hårdare nu än tidigare för att få huvudmännen att prioritera deltagande. För att möta detta är Skolverket tydliga med att regeringsuppdraget öppnar upp för att insatserna även kan gälla barn och elever med annat modersmål än svenska vilket gör att fler blir intresserade. Framöver görs en översyn av urvalskriterierna till de riktade insatserna för att om möjligt ta med andelen flerspråkiga elever istället för andel nyanlända eftersom vi bedömer att det skulle göra deltagande i samarbetet mer relevant för många huvudmän. Det är viktigt att påpeka att när huvudmännen väl beslutat sig för att delta är de väldigt nöjda med samarbetet och hittills har alla fullföljt hela samarbetsperioden och de flesta har också förlängt den. Under 2018 fortsätter arbetet med att noggrant följa samhällsutvecklingen och att identifiera vilka behov målgrupperna har för att på olika sätt bidra till att nyanlända barn och elever får tillgång till en verksamhet av allt högre och likvärdig kvalitet.

Skolverket behöver fortsätta att tydligt kommunicera behovet av att utveckla verksamheterna mot en högre likvärdighet för alla elever och att det fortfarande i statistiken är tydligt att barn och elever med utländsk bakgrund, födda utomlands har sämre möjligheter att lyckas nå behörighet till gymnasieskolan. Skolverket kan också bidra i utvecklingen genom att sträva efter att flerspråkighetsperspektivet ska synliggöras i alla insatser.

Uppdraget att särskilt uppmärksamma utsatta bostadsområden är en komplex och utmanande fråga. I de glesbygdskommuner som hittills ofta fallit ut i urvalen till de riktade insatserna för nyanländas lärande finns inte den typ av bostadsområden som ofta brukar förknippas med utsatthet. Dock konstaterar många av de huvudmän Skolverket pratat med i denna fråga att hela kommunen är ett segregerat och utsatt område då det ofta är en hög andel medborgare som saknar eftergymnasial utbildning, det är låg behörighet till gymnasieskolan och hög andel invånare som är långvarigt beroende av försörjningsstöd. I analys och utvecklingsinsatser kommer Skolverket fortsatt att diskutera med huvudmännen om denna fråga med syfte att arbeta för att motverka segregationens negativa effekter. Detta kan också komma att innebära stöd till huvudmän i att se över och förändra sitt resursfördelningssystem. Översynen av urvalskriterierna kan också komma att bidra till att andra kategorier av huvudmän faller ut i urvalen till de riktade insatserna men myndigheten behöver oavsett detta vara uppmärksam på att segregation och utsatthet förekommer i alla kommuner, inte minst i de som är geografiskt belägna långt ifrån storstäderna. Detta är också viktigt i arbetet med att utveckla olika former av generella insatser.

Inom de riktade insatserna framhåller många huvudmän att det är utmanande att få tiden att räcka till för genomförande av analys samt organisering och genomförande av insatser. Skolverket ser därför över möjligheten att förlänga samarbetstiden från två till tre år. För att möta identifierade utmaningar kommer Skolverket även framöver att noga följa samhällsutvecklingen och målgruppernas behov. På så sätt kan myndigheten säkerställa att de insatser som erbjuds möter reella behov. Vi ser också betydelsen av att huvudmannen är involverad och driver utvecklingsarbetet på lokal nivå vilket kommer att vara en viktig utgångspunkt i framtagandet av nya insatser.

Arbetet med att säkerställa att de riktade och de generella insatserna fungerar väl tillsammans och bidrar till ett bra stöd för alla huvudmän fortsätter. Detta kan till exempel innebära att Skolverket i framtagande av generella insatser strävar efter att de så långt det är möjligt går att anpassa utifrån lokala förutsättningar och behov. Detta kan också innebära att huvudmännen inom de riktade insatserna i högre grad använder de generella insatserna som finns inom de nationella skolutvecklingsprogrammen i sitt utvecklingsarbete. Perspektiv på nyanländas och flerspråkigas lärande behöver genomsyra de flesta insatser som Skolverket utvecklar och erbjuder. Exempel på detta är kunskap om nyanlända- och flerspråkiga elevers specifika behov i specialpedagogiska insatser, och att nyanlända och flerspråkiga elevers behov i grundsärskole- och gymnasiesärskolans bör uppmärksammas i högre grad.

I den nationella statistiken över slutbetygen i grundskolan som Skolverket publicerade 27 september framgår att resultaten för sent anlända och elever med okänd bakgrund har ökat något men ligger fortfarande på en låg nivå där 28,4 % av eleverna uppnår behörighet till gymnasieskolan. För elever som anlände till Sverige i årskurs ett till fem har dock resultaten sjunkit vilket är oroande eftersom många i den gruppen gått hela eller större delen av grundskolan i Sverige. Föräldrars utbildningsbakgrund är fortfarande den faktor som påverkar resultaten mest. Detta är resultat som Skolverket beaktar i det fortsatta arbetet med att planera för vidare insatser.

I statistiken över andel elever med utländsk bakgrund, födda utomlands ser vi att det är ganska vanligt att andelen elever i denna grupp har ökat hos huvudmännen trots att asylinvandringen minskat. Skolverkets bedömning är att detta beror på att anknätningsinvandringen har ökat liksom arbetskraftsinvandringen. Dessutom får vi signaler om att även antalet kvotflyktingar ökar samt att omflyttningen av utlandsfödda inom Sverige påverkar. Även detta är en faktor som Skolverket behöver beakta i det fortsatta arbetet med att säkerställa att insatser motsvarar målgruppernas behov.

6.5 Slutord

Det finns många tecken på att flexibiliteten i mottagande och utbildning av de nyanlända barnen och eleverna förbättrats samt att det systematiska kvalitetsarbetet nu i högre grad än tidigare omfattar de nyanlända och flerspråkiga eleverna hos de huvudmän som tagit del av Skolverkets utvecklingsinsatser. Skolverket anser därmed att den insamlade informationen sammantaget pekar på att genomförandet av uppdraget är i linje med regeringens syfte att *stärka huvudmännens förmåga att erbjuda nyanlända elever och elever med annat modersmål än svenska en utbildning av hög och likvärdig*

kvalitet och målet högre måluppfyllelse i förskolan, förskoleklassen och fritidshemmet och förbättrade förutsättningar för goda kunskapsresultat för eleverna i grund - och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna. Framöver fortsätter Skolverket att arbeta med generella och riktade insatser för att ytterligare öka kvaliteten kring de problemområden som identifierats samt med att följa upp och utveckla det pågående arbetet.

Bilaga 1

Kostnader

De medel som regeringen har avsatt för detta uppdrag samt uppdraget om samverkan för bästa skola (U2017/00301/S, U2015/3357/S) uppgår sammantaget till 524 miljoner kronor 2018. Det framgår av regleringsbrevet för 2018 att 251,5 miljoner kronor av dessa medel finns på anslag 1:5.3 och får användas för utgifter för de båda uppdragen.

Uppdraget nyanländas lärande har ett utfall på 72,9 mnkr inom förvaltningsanslaget efter 9 månader. Verksamheten är i första hand indelad i områdena riktat stöd, generell stöd och regler och därutöver görs insatser avseende kommunikation och insatsutvärderingar. Inom riktat stöd sluts överenskommelser med huvudmän vilket inkluderar bl.a. utbildningar, konferenser och skolcoacher. Generellt stöd inkluderar en mängd olika insatser för nyanlända där elevhälsan, modersmålsundervisning och språk- och kunskapsutvecklande språkundervisning är de mest omfattande insatserna hittills i år. Insatserna består i huvudsak av utbildningar, konferenser och stödmaterial. Inom området regler har det framför allt genomförts insatser avseende bedömningsstöd och aktiviteten bygga svenska. Från september 2017 finns det två enheter som arbetar med uppdraget för nyanländas lärande och det har medfört att mer insatser har kunnat genomföras jämfört med motsvarande period 2017.

Kostnaderna för den del av uppdraget som avser kommunal vuxenutbildning och särskild utbildning för vuxna uppgår till 2,65 mnkr efter 9 månader. Enligt uppdrag får högst 5 mnkr användas för dessa ändamål.

För uppdraget nyanländas lärande har 103,5 mnkr betalats ut från anslag 1:5.3 under perioden januari till september. Av dessa medel avser 79,7 mnkr lämnade bidrag till riktade insatser för nyanländas lärande. Under motsvarande period 2017 betalades 62,9 mnkr ut vilket innebär en ökning med 17,1 mnkr 2018. 23,8 mnkr har betalats ut som samordnarbidrag 2018. Ytterligare drygt 25 mnkr kommer att betalas ut innan året är slut. 2017 betalades hela samordnarbidraget ut i juni, 51,5 mkr.

Samverkan för bästa skola återfinns i huvudsak inom verksamhetsområdet riktat stöd där huvuduppgifterna avser överenskommelser med huvudmän. I överenskommelserna ingår moment som beslut om urval, konferenser och seminarier samt hantera utbildning. Kostnaderna fram till september för riktat stöd uppgår till 51,0 mnkr och avser främst löner för egen personal och utbildningstjänster men även resor och andra typer av tjänster. För att kunna utöka insatserna inom uppdraget startades i mars en ny enhet så att det nu finns två parallella enheter som arbetar med uppdraget. Detta medför att det finns kapacitet att sluta fler överenskommelser och därmed kunna stödja fler huvudmän och skolor. En effekt av den utökade kapaciteten är att det i september 2018 finns överenskommelser med 62 unika hu-

vudmän att jämföras med 39 för ett år sedan. En annan effekt är att det nu görs urval med 30 huvudmän per år jämfört med 20 för ett år sedan. I kostnaderna för samverkan för bästa skola ingår också insatsutvärderingar och kommunikationsinsatser.

Utöver ovanstående aktiviteter, som i huvudsak har belastat förvaltningsanslaget, har det betalats ut lämnade bidrag från anslag 1:5.3 för samverkan för bästa skola för 33,3 mnkr till och med september, 10,7 mnkr mer än vad som betalades ut motsvarande period 2017.

Utfallet för perioden januari till september 2018 fördelar sig mellan de båda regeringsuppdragen enligt följande (tkr):

Regeringsuppdrag	Utfall 1:1	Utfall 1:5.3
Samverkan för bästa skola	51 979	34 619
Nyanländas lärande	72 870	103 495
Summa	124 849	138 114

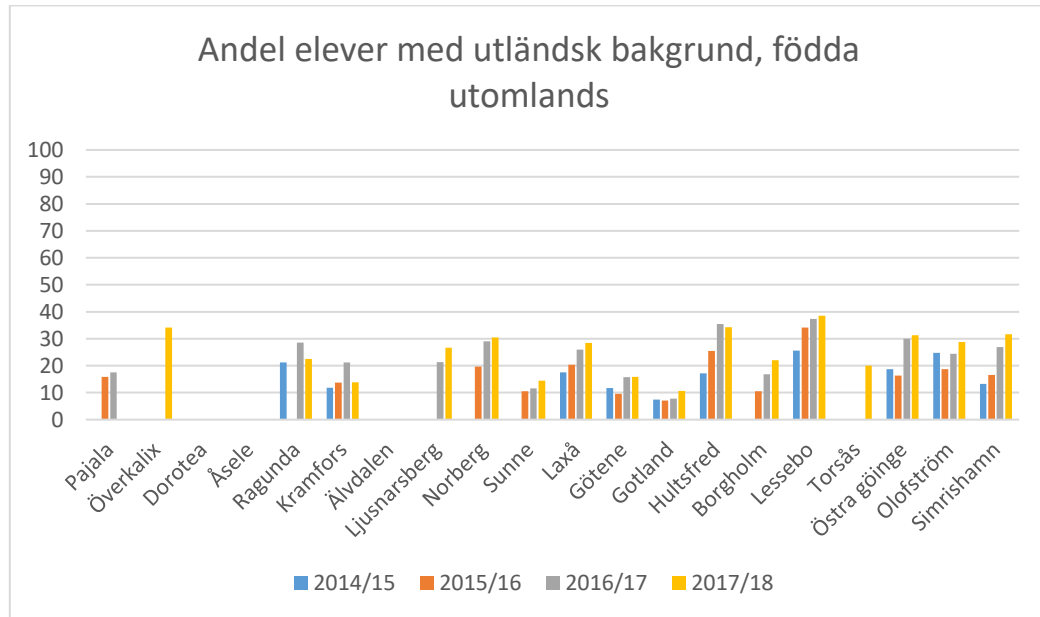
Bilaga 2 Karta över Sverige och de huvudmän som ingått eller ingår i de riktade insatserna för nyanländas lärande

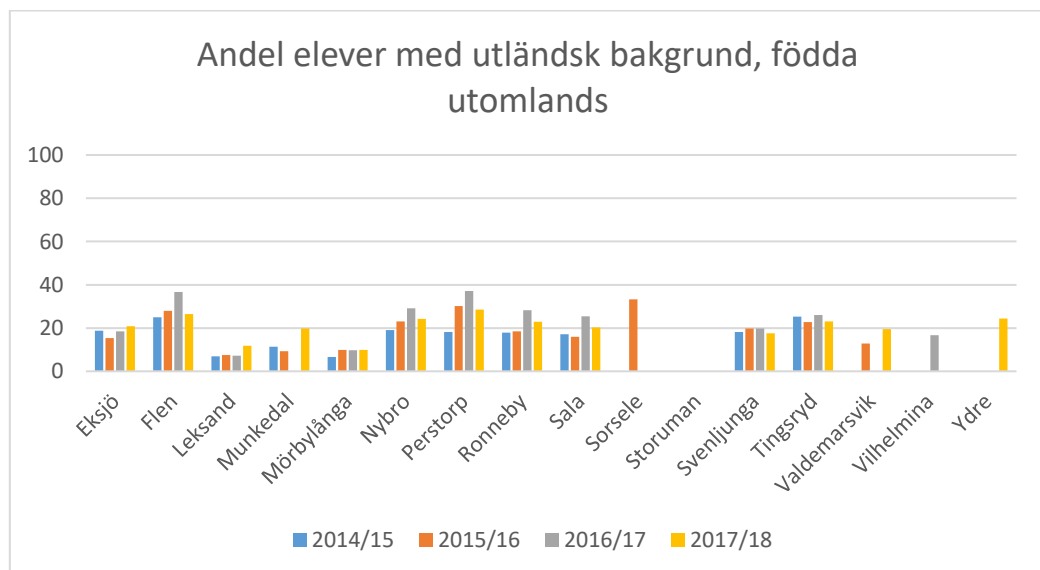
VI 2016	HR 2016	VI 2017	HR 2017	VI 2018	HR 2018
1 Pajala	22 Luleå	26 Lapplands län	33 Piteå	23 Jämtland län	27 Åreby
2 Övertorneå	23 Sala	27 Jokkmokk	34 Vänersborg	24 Åre	28 Bengt
3 Dorotea	24 Muskeleby	28 Filipstad	35 Sambo	25 Bräcke	29 Burfåv
4 Åsle	25 Ydre	29 Vindeln	36 Kunskapscent. Väst	26 Östersborg	30 Degerfors
5 Ragunda	26 Väddemo	30 Värmdö	37 Hallstors	27 Kungälv	31 Kiruna
6 Krångers	27 Svenljunga	31 Torshälla	38 Lindsberg	28 Avesta	32 Långgöping
7 Alvdalen	28 Ängelholm	32 Skellefteå	39 Söderman	29 Mula	33 Nora
8 Ljusnarsberg	29 Sorole	33 Hedemora	40 Ånge	30 Ornskoldsvik	34 Ockelbo
9 Norberg	30 Storlien	34 Åkersund	41 Nordmalting	31 Gäddede	35 Oelby
10 Surane	31 Värmland	35 Karlborg	42 Hältingens Utö	32 Märkyrd	36 Sernaviken
11 Laxå	32 N. Västmanland	36 Solväsby	43 Vaggeryd	33 Tomteå	37 Skunup
12 Gäddede	33 Fun	37 Bromölla	44 Sverige	34 Tranås	38 Söderås
13 Gotland	34 Eksjö	38 Sölvesborg	45 Hagfors	35 Spadings Utö	39 Västervik
14 Hältrind	35 Nyero	39 Svalöv	46 Svalöv		
15 Lessebo	36 Tingryd	40 Svalöv			
16 Borgholm	37 Mörbydånga	41 Hältingens Utö			
17 Kalmar	38 Ronneby	42 Hältingens Utö			
18 Östra Götalands	39 Perstorp	43 Vaggeryd			
19 Östhammar		44 Sverige			
20 Söderåkra		45 Hagfors			
21 Torsås		46 Svalöv			

Diagram över statistik gällande huvudmän i urval 1 och 2 i de riktade insatserna för nyanländas lärande

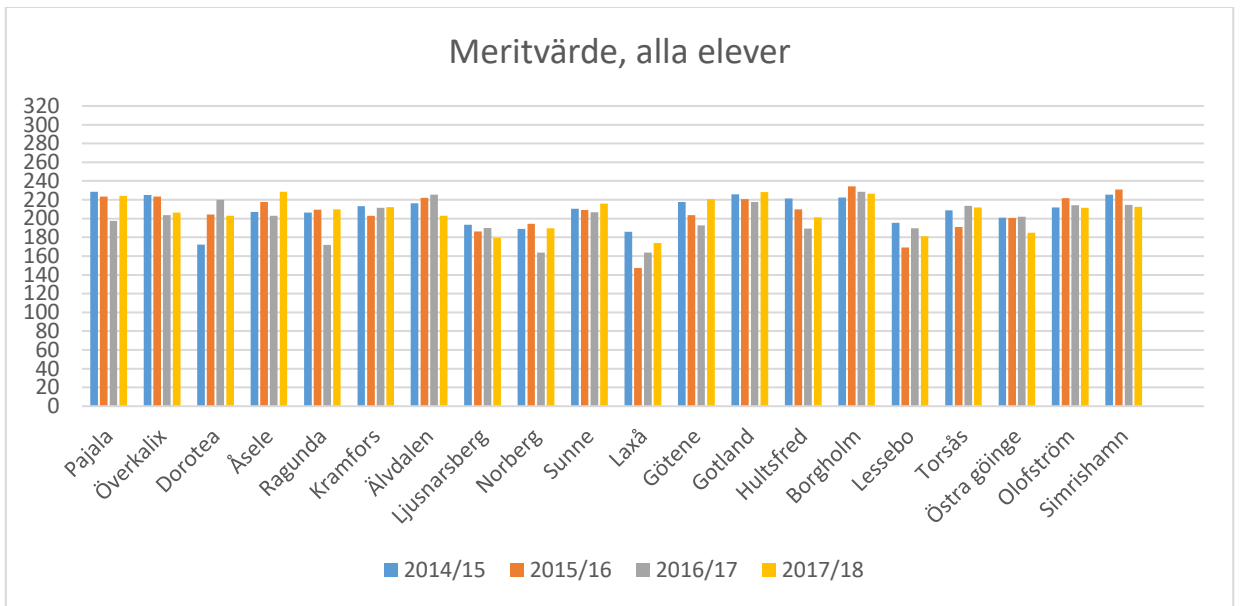
Andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands, urval 1

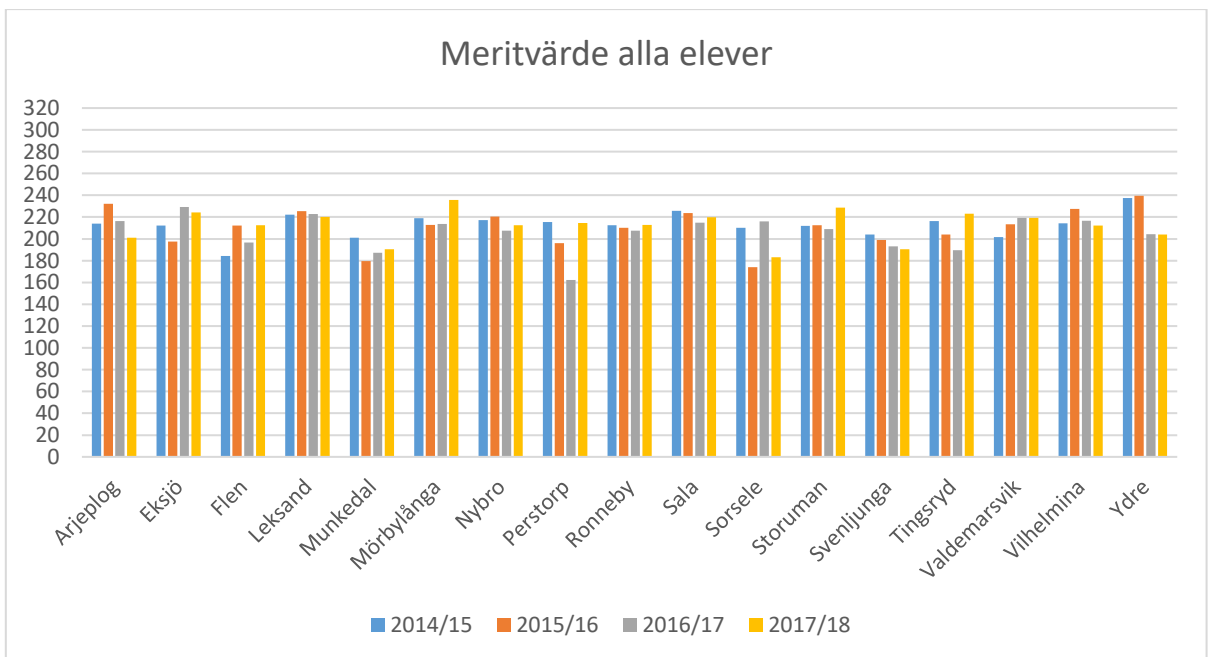
Andel elever med utländsk bakgrund födda utomlands, urval 2

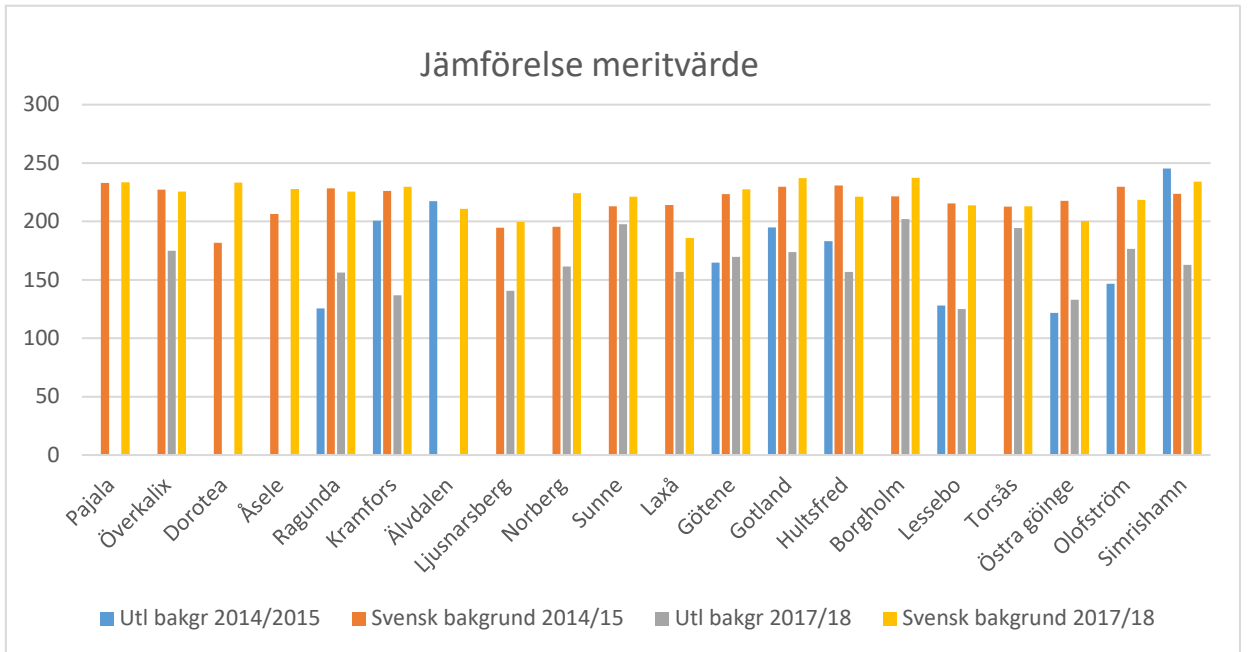
Meritvärde, alla elever, urval 1

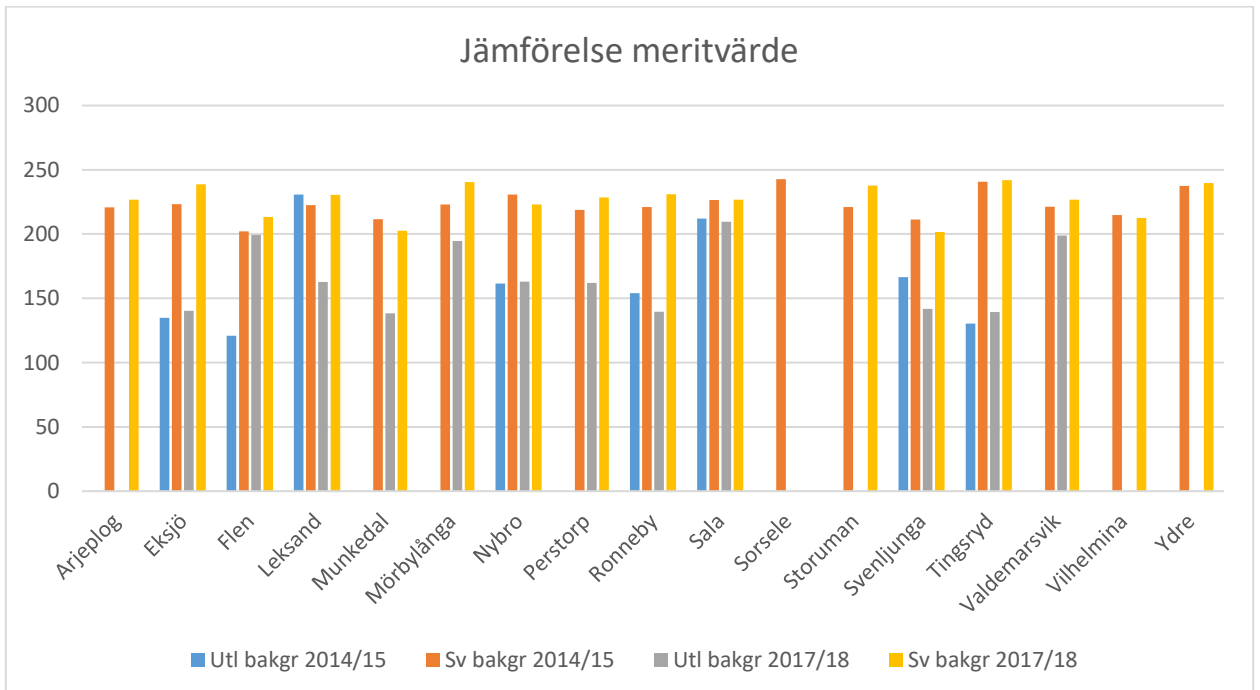
Meritvärde, alla elever, urval 2

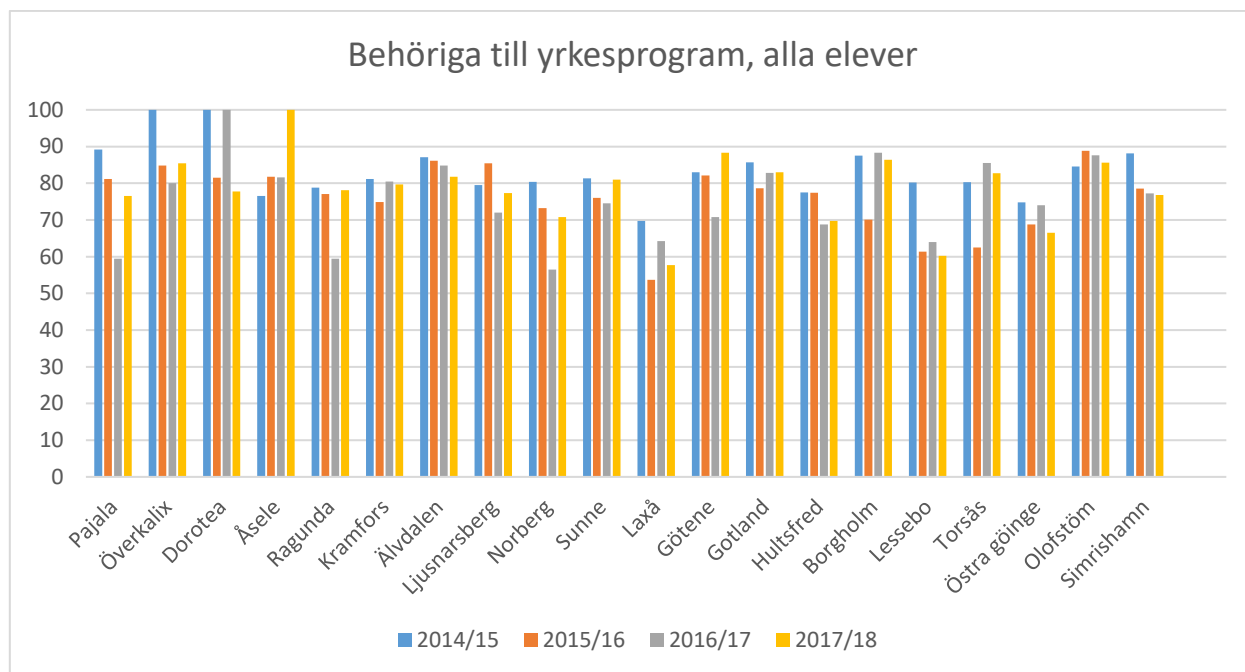
Jämförelse av meritvärde mellan grupperna svensk och utländsk bakgrund, född utomlands i urval 1

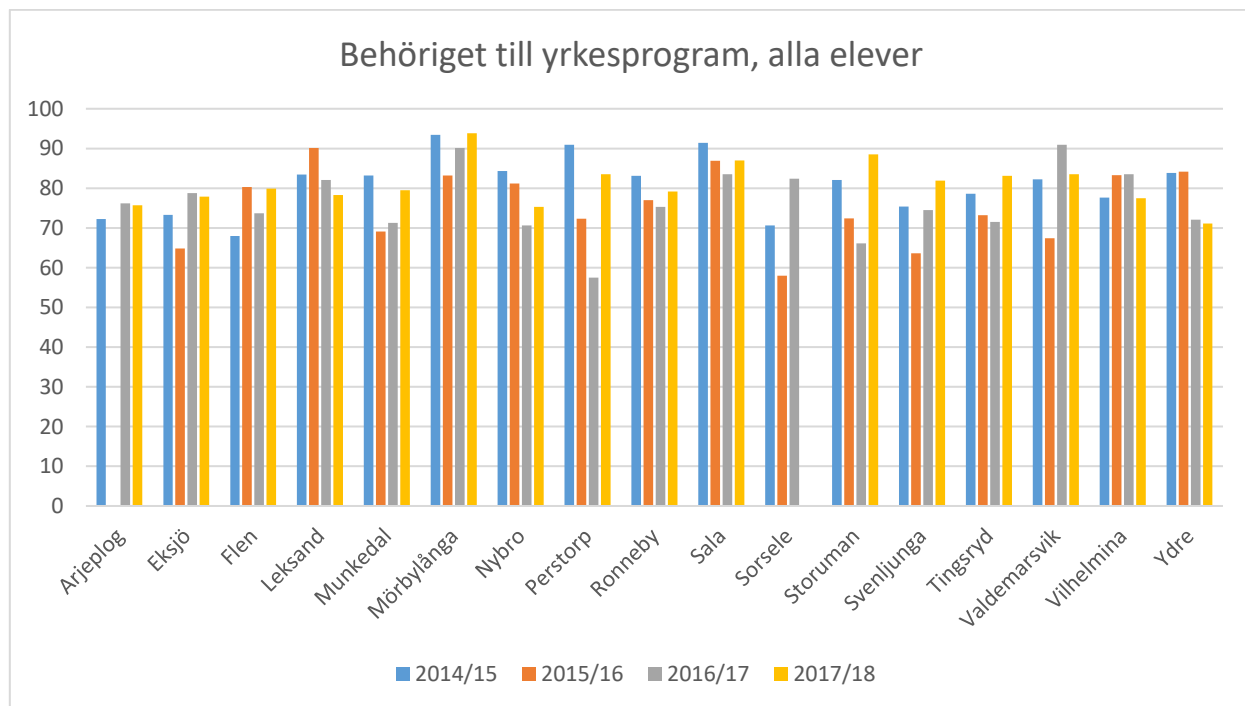
Jämförelse av meritvärde mellan grupperna svensk och utländsk bakgrund i urval 2

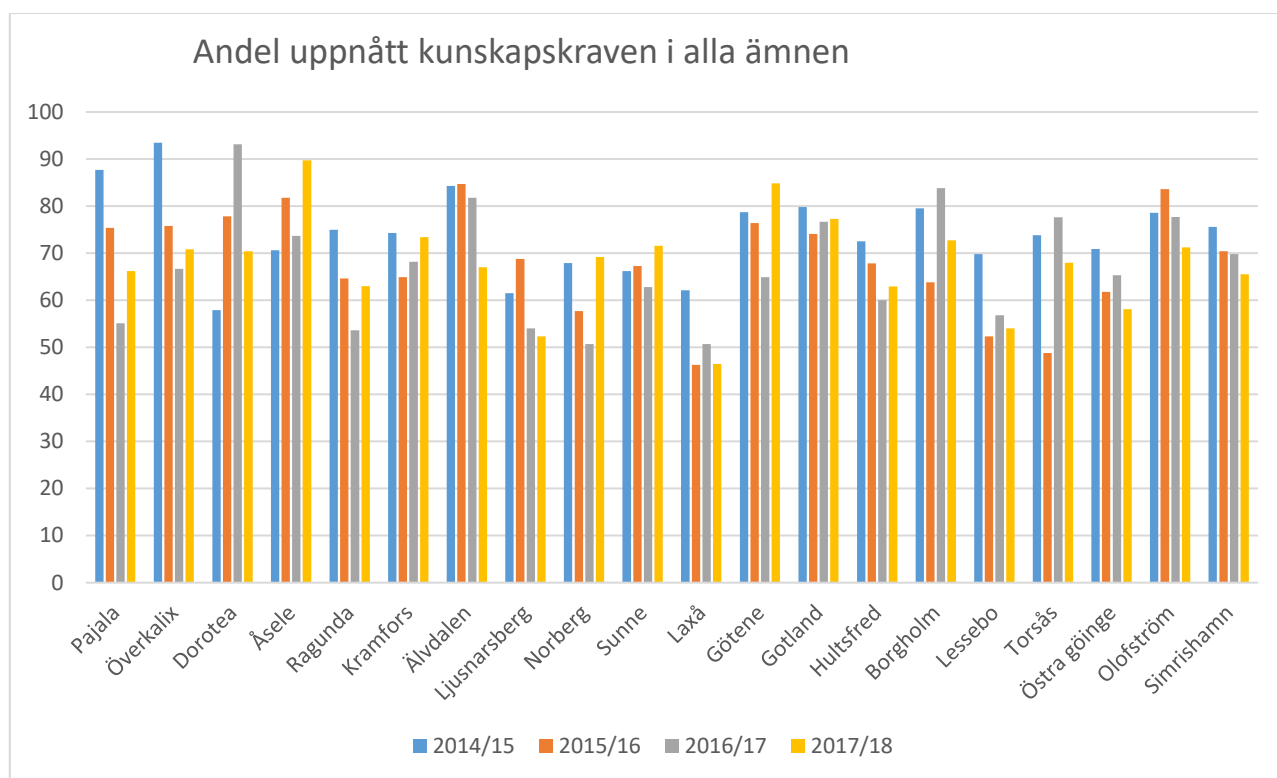
Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram i slutet av åk 9, urval 1

Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram i slutet av åk 9, urval 2.

Andel uppnått kunskapskrav i alla ämnen, alla elever, urval 1

Andel uppnått kunskapskrav i alla ämnen, alla elever, urval 2

